3 1761 06558835 2

BRIEF
DL
00 47124

2.20

MINDESKRIFT

OM

HENRIK GERNER.

FLAADENS FABRIKMESTER.

1772—1787.

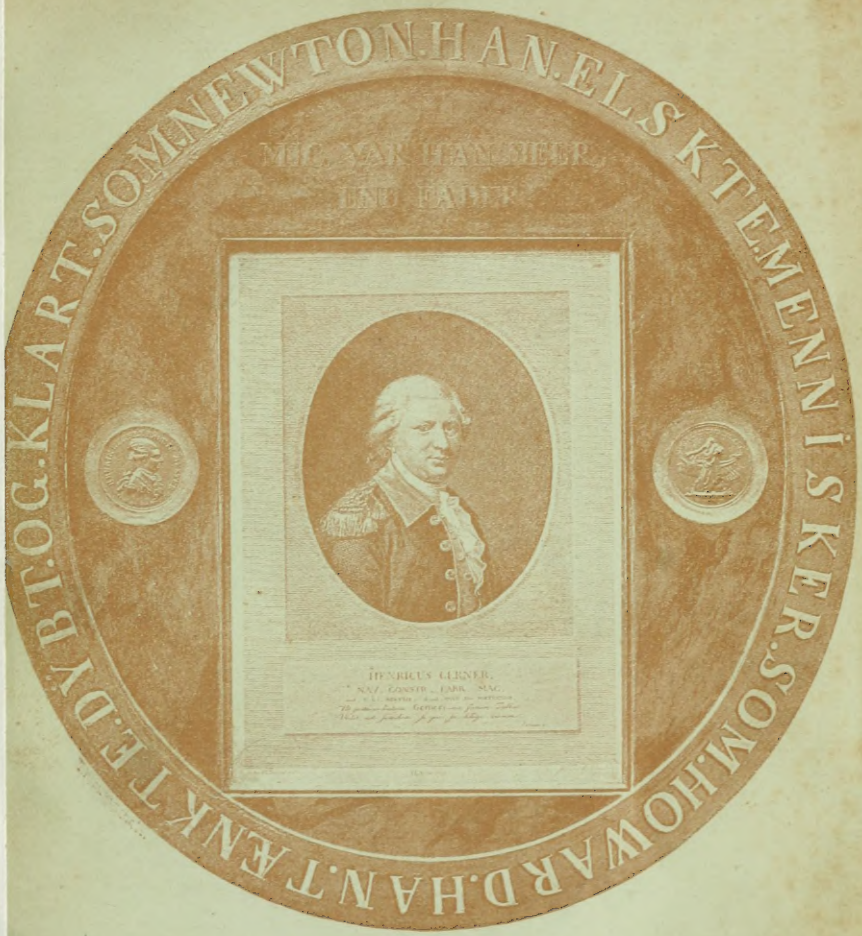

UDGIVET

AF

SØLIEUTENANTS-SELSKABET.

FORFATTET AF

P. F. GIØDESEN.

KOMMANDØR.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/mindeskriftomhen00gj

MINDESKRIFT

OM

HENRIK GERNER.

FLAADENS FABRIKMESTER.

1772—1787.

UDGIVET

AF

SØLIEUTENANTS-SELSKABET.

FORFATTET AF

P. F. GJØDESEN.

KOMMANDØR.

brief
DL
004/7124

TRIERS BOGTRYKKERI (H. J. SCHOU).

FORORD.

Da Sølieutenant-Selskabet har vist mig den Ære at anmode mig om at forfatte et Mindeskrift om Selskabets Lærer og Ven, Flaadens udmærkede Fabrikmester, Kommandør-Kaptajn *Henrik Gerner*, har jeg bestræbt mig for at udføre dette Hverv med den Omhu og Kjærlighed, som Emnet tilvisse fortjener. Hundrede Aar ere hensvundne siden hans Død, og meget, der kunde karakterisere ham er i den lange Mellemtid gaaet tabt; adskilligt har jeg dertil, for at begrændse Skriftet, maattet ladet ubenyttet; men de Kilder, jeg har øst af, hidrøre alle fra hans Levetid eller fra Aarene umiddelbart efter hans Død, og deres Paalidelighed maa være hævet over Tvivl. Hovedsagelig har jeg holdt mig til Ove Malling, hans Medarbejder og Ven, og jeg tør saaledes haabe, at dette lille Skrift, om det end kan vise sig at være mangelfuldt, dog giver den danske Flaades Officerer et sandt Billede af den ophøjede Personlighed, det omhandler. Meget beklager jeg, at uforudsete og uventede Forhindringer for mig have forhalet dette Skrifts Fremkomst utilbørligt længe, og jeg gjør herved Selskabet min Undskyldning derfor.

P. F. Giødesen.

et er enhver tro Tjeners, enhver retsindig Undersaats Pligt, Allernaadigste Konge! stedse nøie at overveie, om han saa nøie og fuldkommen har fuldbyrdet sin Pligt imod sin Herre, sit Fædreland, som disse eller hans Samvittighed det af ham udkræver.« Saaledes begynder Grev *F. Danneskjold Samsøe* sin bekjendte Apologie af 22de Februar 1766 til Hans Majestæt Kong Frederik den 5te. Det er, som om den Mand, vi her ville mindes, havde taget disse Ord til Rettesnor for sit Livs Gjerning.

Kjærlighed til Konge og Fædreland, den største Samvittighedsfuldhed i Opfyldelsen af sine Pligter, parret med fortrinlig Begavelse, udmærkede Kundskaber og en aldrig svigtende Jern-Flid gjorde ham til en af Landets bedste Mænd, til en Pryd for sin Stand, til en af de faa, hvis Minde ikke maa dø, saa længe danske Søkrigere samles til fælles Arbejde i deres store Kald.

* * *

Da Danneskjold skrev sin Apologie, var *Henrik Gerner* Premier-Løjtnant og allerede Auscultant i Søetatens Konstruktions-Kommission. Vi ville se, hvorledes Flaadens og Værfternes Tilstand i det nævnte Skrift skildres af Marinens tidligere udmærkede Chef, for deraf at dømme, hvor meget der senere blev at udrette for Gerner. Af Flaadens Linieskibe, hvoraf der ifølge en kongelig Resolution af 1744 skulde være 30, foruden 3 à 4 i Reserve, vare kun 20 i Orden, men 10 i maadelig Stand og slette. Om Flaadens Leje og Havnen skriver han, at Stedet, hvor Flaaden ligger fortøjet, almindelig kaldet Hokken, er saa vel som de tvende Udløb, igjennem hvilke Skibene skulle hales ud paa Rheden, i en meget slet Tilstand. I 1743 kunde alle Skibene udrustes i Flaadelejet ved Skraapælene, men nu er det gamle Løb saa stærkt tilgroet, at deri næppe findes 17 til 18 Fod rent Vand, og Skibene, der stikke dybere, maa hales gjennen haardt og sejgt Mudder. Det nye Løb er saa opgroet, at end ikke Fregatter derigjennem kunne hales ud paa Rheden. Stedet, hvor Flaaden ligger, er i samme Tilstand. Paa hvert Sted, hvor Skibe ligge, er opmudret et Hul til deres Leje, og imellem det og det næste er en Banke af Mudder. Tid efter anden skylles Mudderet ned i Hullerne, og Skibene komme til at ligge deri til deres store Skade. Orlogsskibene kunne saaledes ikke indtage deres Kanoner, Ammunition og Proviant, hvor de ligge, men maa næsten alle, uden at være i Defensions-Stand, lægges ud tæt ved Trekroner. Ja adskillige, saa som »Fridericus Qvintus« og de, der ere kjølbrudte, lægges saa at sige skaaltomme derud. Eqviperingen bliver derved ulige kostbarere, uendelig senere og langsommere; men især kan i Fejde-Tid en maadelig fjendtlig Eskadre af 6 à 8 Skibe, lagt hen ved Trekroner, hindre hele Flaadens Udrustning eller i det mindste sinke den meget. Særlig

kan dette ske, da paa Revsalingen ingen Defensions-Værker findes anlagte, der kunde drive dem bort, uagtet dertil Forslag og Tegninger ere approberede i 1745 og 1746. Holmens Økonomi og Drift er betroet en Mand, *Schindel,* som er en meget god og dygtig Søofficer; hans Villie er fuldkommen god; men han er dette Embede aldeles ikke voxen. Havde han blevet i Etaten, havde han været langt lykkeligere og Eders Majestæt bedre tjent. »En Røyter i Holland, en Juul her (og hvad større Mænd kan jeg vel nævne?) havde været meget ilde farne, vare de blevne satte til at forestaa den indvortes Oekonomie af Holmen.«

Dette lille Uddrag af Apologien, hvis Sandhed blev tilfulde bekræftet, giver et Billede af Flaadens Tilbagegang under Frederik den 5te og efter Danneskjolds Afskedigelse i 1746, der skete, da »Admiral Rosenpalm og andre forsikkrede Kongen, at over 100,000 Rdl. kunde afkortes af Søe-Etatens Fonds, og dog bestrides ligesaa meget, som udi Danneskjold Samsøes Administrations Tid.«

H. G. Garde skriver om samme Periode: »Da Søetaten var kommen i betydelig Gjæld, fordi Materialfonden siden 1772 havde været utilstrækkelig, og det Fornødne til de skete Eqviperinger ikke var den godtgjort, og da desuden Bolværkerne og Bygningerne paa Holmene vare forfaldne, Opmuddringen forsømt, ingen Forraad i Magasinerne, og Flaaden, som ifølge Resolution af 6te Januar 1774 skulde bestaa af 26 Orlogsskibe og 14 Fregatter, talte 1 Orlogsskib mindre: saa nedsattes den 10de December 1779 en Kommission, som bestod af Skatmesteren, G. Greve af Schimmelmann ..... for at opgjøre Gjælden, undersøge, hvad der behovedes til Søetatens videre Underholdning, og ordne dens Indretning. ..... Kommissionens Plan til Marinens Indretning approberede Kongen den 16de April 1781, og efter den bestemtes

Flaadens Storrelse for Fremtiden til: 1 Orlogsskib paa 90 Kanoner, 2 paa 80, 12 paa 74, 12 paa 64, 2 Fregatter paa 24, 7 paa 36, og 5 paa 24 foruden det dertil horende Antal mindre Skibe og Fartoier.« Anlæget af en ny Dok bragtes i Forslag ..... men udfortes ikke paa Grund af de betydelige Udgifter, det vilde foraarsage ..... Der var saaledes megen gammel Skade, megen Forsommelse, hvis Folger skulde gjenoprettes. Der var meget at tage fat paa for Flaadens Fabrikmester.

Danneskjold blev vel af Christian den 7de atter, den 25de August 1766, indsat i de samme Embeder ved Marinen, hvorfra han var afskediget i 1746, og tillige udnævnt til Gehejme-Statsminister og *Surintendant de Marine,* det vil sige til direkte under Kongen at fore den hojeste Kommando og Opsigt med alt Soetaten vedrorende; men allerede den 26de Oktober 1767 blev han af den unge, aandssvage Konge afskediget med Befaling til inden 3 Dages Forlob at forlade Kjobenhavn og forfoje sig til sit Gods Marselisborg i Jylland, hvor han dode i 1770. Admiral C. C. Greve Danneskjold Laurvig blev Over-Krigssekretær og Deputeret i General-Kommissariatet, og den 14de Juni 1769 tillige Intendant for Soetaten; — egenlig samme Stilling, som den Afskedigede havde beklædt — men allerede den 18de September 1770 blev han igjen afskediget, og Embederne nedlagte. Admiralitets- og General-Kommissariats-Kollegiet ophævedes den 10de September 1766, og der oprettedes et Admiralitet og et General-Kommissariat. I Admiralitetet blev den gamle, svagelige Admiral F. Hoppe, der opholdt sig paa Landet og kun modte, naar vigtige Sager forhandledes, Præses. Den 10de November 1767 forandredes Admiralitetets Sammensætning saaledes, at det kun skulde bestaa af Militære; den 9de Marts 1770 oprettedes igjen et nyt Admiralitets- og General-

Kommissariats-Kollegium, sammensat af 3 militære og 3 civile Deputerede med Vice Admiral H. H. Romling til Formand. Kollegiet skulde indrettes lige som Generalitetet, men paa Indstilling fra hele Kollegiet om, at hvad der passede for Land-Etaten, ikke var nyttigt for Sø-Etaten, blev den Bestemmelse ikke sat i Kraft. Allerede den 2den April 1771 forandredes igjen Ordningen for Marinens Bestyrelse, der nu overgik til et i 4 Departementer inddelt Admiralitets- og Kommissariats-Kollegium. Den 30te April 1781 blev dette igjen ophævet, og derimod et Admiralitets-Kollegium og et Kommissariats-Kollegium oprettet; men den 19de Mai 1784 bleve de atter forenede til et Admiralitets- og Kommissariats-Kollegium, der saa endelig fik Lov til at bestaa, og i hvilket *Hans Kgl. Højhed Kronprins Frederik* overtog Præsidiet den 17de Maj 1792. Ovenstaaende Register over Forandringer i Marinens højeste Ledelse, der tillige vare forbundne med Personskifter, viser Virvaret i Perioden, der til Dels falder sammen med Henrik Gerners Embeds-Virksomhed.

I Skibbygningskunsten herskede der i Tiden, før Henrik Gerner blev Flaadens Fabrikmester, dertil stor Usikkerhed, hvilket noksom fremgaar af Udtalelserne fra Europas mest fremragende Sagkyndige i denne Kunst. Skibbyggerne støttede sig til gamle overleverede Regler for Skibenes Former og Materialets Dimensioner og lempede disse efter deres egne eller de Sofarendes Erfaringer; men de manglede ganske et videnskabenligt Grundlag. Imidlertid arbejdede forskjellige Videnskabsmænd paa at fremkalde en Forandring heri. Begyndelsen skete i den sidste Del af det syttende Aarhundrede; men det er ikke Opgaven her at anføre de forskjellige Forfattere paa dette Felt, det maa være tilstrækkeligt for at vise Standpunktet, da Henrik Gerner optog sin Gjerning, at citere nogle enkelte af hans Samtidige. I 1756

skriver M. *Bouguer* i sin »*Traité du navire, de sa construction et de ses mouvements*« saaledes: »Intet trænger mere end Skibbygningskunsten til at opklares af Mathematikens Lys; men det er sikkert, at ingen Kunst hidtil har været det mere berøvet. Afskrækkede ved de første Vanskeligheder, opgav Søfolkene alt for hurtig alle ny Bestræbelser og valgte en Vej, som kun Fortvivlelsen anviste, nemlig den at overgive sig til den mest ufuldkomne Praxis og at fornægte al theoretisk Bistand . . . . . Skulde Skibbygningskunsten være bleven mere fuldkommen, maatte det have været efter Konferencen i Paris 1681, hvor flere af de dygtigste Konstruktører arbejdede sammen med berømte Officerer, saasom M. le Marquis *du Quesne* og M. le Chevalier *Renau*, der kort iforvejen havde offenliggjort et Værk om Theorien for Manovrer. Man fastsatte ogsaa Skibenes Hoveddimensioner, som gjælde den Dag i Dag; . . . . . men man blev staaende ved en alt for abstrakt Undersøgelse af Skibenes ydre Form, man betragtede dem som geometriske Legemer og undlod at tage sin Tilflugt til Fysiken og Mekaniken . . . . . »Konstruktørerne ere mere optagne af deres egne Interesser end af Ønsket om at fuldkommengjøre deres Kunst og ere derfor altid paa deres Post, for at man ikke skal gjennemskue dem. De iagttage endog en saa dyb Taushed, at deres særegne Fremgangsmaade, uagtet den kun indeholder enkelte mindre Modifikationer af de almindelige Regler, næsten altid overgaar som en Hemmelighed fra Fader til Søn. Denne Hemmelighedsfuldhed er imidlertid ikke det største Onde; men derimod Kunstens Ufuldkommenhed. Det er maaske dette, som Konstruktørerne selv føle, og falsk Skamfuldhed eller Frygt fremkalder saa deres stadige Tilbageholdenhed . . . . . Man behøver blot at besøge de forskjellige Landes Søhavne for at forvisse sig om, at vi ikke gjøre os skyldige i

den fjærneste Overdrivelse . . . . . Man kan bedst sammenligne Skibbyggerne med Folk, der, uagtet de ere fuldt optagne af Handel, dog ved Udmaalingen af deres Varer hverken kjende til Brugen af Maal eller Vægt. Enhver Konstruktør fastholder kun sine Meninger og kan hverken overbevise sin Modstander eller overbevises af ham. Han maa ubetinget skynde sig med at afbryde al Disput, der kun kan blive varm, men ikke belærende. Hvad skal man gjøre under disse Forhold? Man maa gjøre lige som visse klodsede Dommere, der, naar de ikke ere i Stand til at finde Rede i Sagen, halvere alle de omtvistede Spørgsmaal« . . . . . — M. *Duhamel du Monceau* slutter sig i sit Værk »*Eléments de l'Architecture Navale etc.*«, 1758, ganske til Bouguer. — I »*A Treatise on Shipbuilding etc.*«, 1765, skriver dernæst *Mungo Murray*, at hans Opgave skal være at lære Skibbyggerne at udføre alle deres Arbeider efter mathematiske Regler. — Spanieren *Don George Juan* siger i sit den Gang berømte Værk, der paa Fransk bærer Titlen »*De la Construction et de la manœuvre des vaisseaux etc.*«, 1792: »Bygningen af Skibe har stedse været betroet til Folk, som kun vare slet og ret Tømmermænd, ... man troede end ikke paa, at denne maritime Videnskab stod i nogen som helst Forbindelse med Mathematiken, og det laa fjærnt at tænke sig, at den udelukkende støttede sig til Mekaniken, som maaske er den vanskeligste og mest komplicerede af alle Videnskaber . . . . . .« — Endelig skal anføres Svenskeren *F. H. af Chapmans* Udtalelse i hans »*Tractat om Skepps-Byggeriet etc.*«, 1775. Han skriver: »Ved Skibbygningen plejer det at gaa saadan til, at hver efter sin Forstand, den ene Gang efter den anden, søger at forbedre Skibenes Form paa den Maade, at naar man har bygget et Skib, og det ved Prøver viser sig, at det har en eller anden daarlig Egen-

skab, saa har man ved Bygningen af det næste paa bedste Maade ændret Formen, for at Skibet ikke skal faa samme Fejl. Dette er imidlertid som oftest eller næsten altid ikke lykkedes bedre, end at det ny Skib har faaet en anden Fejl; ja det er endog hændet, at det sidste Skib har faaet samme Fejl som det forste, men i endnu højere Grad, og man har ikke med Sikkerhed vidst, om Fejlen hidrørte fra Skibets Form eller fra en anden ubekjendt Grund. Heraf kan man slutte, at Skibe bygges med bedre eller slettere Egenskaber mere paa Slump end efter sikre Planer. Følgen heraf bliver, at saa længe man ikke har andet Grundlag end blot Forsøg og Erfaring, hvorefter man kan bygge Skibe, ville Skibene i Almindelighed ikke blive fuldkomnere, end de ere nu til Dags«.

I Danmark nævnes Admiral *O. Judichær* som den første videnskabelige Skibbygger; men han blev afskediget den 10de November 1727 og forvist til Næstved. Man beskyldte ham for Underslæb, Forsommelighed m. m.; men, som H. G. Garde skriver efter en Undersøgelse af Forholdene, naar man vil tillægge Judichær og Gabell Skylden for Flaadens slette Tilstand, er det med Urette; Fejlen laa i den ulykkelige Bestræbelse efter at danne Somagten aldeles efter Landmagten, hvilket maatte medføre den forstes Undergang. Efter Judichær's Afgang blev der ikke strax ansat nogen Fabrikmester; men Kommandør-Kaptajn *R. Krag* fik Ordre til i Løbet af 3 Aar at bygge 6 Orlogsskibe og nogle Fregatter. Holmens Skibbygmestre anmeldte imidlertid, at Krag ikke fulgte de approberede Tegninger, og mente dertil, at Skibene ikke bleve hensigtsmæssige, hvorefter han blev befalet at møde i Admiralitetet for at give Forklaringer. Dette kunde han ikke gjøre tilfredsstillende; man indberettede til Kongen, at hans Skibe kun bleve »passable«, og han selv

blev afskediget som Skibbygger. Kaptajn-Løjtnant *K. N. Benstrup,* der var kommen hjem fra en Studierejse i Udlandet, beordredes nu at bygge et Orlogsskib og udnævntes i 1731 til Kommandør-Kaptajn og Over-Fabrikmester. Medens der hidtil var konstrueret Skibe, der vare brede, fyldige og fladbundede, gik Benstrup over til forholdsvis skarpe og fine Linier, altsaa til bedre Luvholdere, men mindre stive Fartøjer. Under Grev Danneskjold Samsøes Regimente dannede der sig et Danneskjoldsk og et Benstrupsk Parti; det første sejrede, og Benstrup, der synes at have optraadt noget vel djærvt, blev afskediget i 1739 og endog for en Tid dømt til strængt Fængsel, uagtet en Besejlings-Kommission f. Ex. havde udtalt om to af hans Skibe »Svanen« og »Tre Løver«: »At de havde havt Fordel fremfor de andre i Seilads ved Vinden, ... og dersom Flaaden bestod af saadanne Skibe, var det den største Avantage, man kunde naae. Bedre Søskibe har Eders Majestæt aldrig havt, og de ere bekvemme til at gaae paa hvad Farvand, Eders Majestæt vil befale«. Systemet skiftede altsaa igjen, idet den nye Fabrikmester *D. de Thurah* atter gjorde Skrogene mere fladbundede og rummeligere. Hans Skibe omtales imidlertid som daarlige Sejlere og Søskibe, og et af dem, Orlogsskibet »Fyen«, blev endog efter kostbare Experimenter for at faa det bedre, solgt til det asiatiske Kompagni. Af de Officerer, der havde lagt sig efter Konstruktionen af Skibe, duede imidlertid ingen endnu til at være Fabrikmester, og Danneskjold henvendte sig derfor til Udlandet. I Maj 1740 blev den franske Konstruktor *Laurent Barbé* engageret til at forestaa det danske Skibbyggeri, og den dygtige Mester *Andreas Turesen* blev udnævnt til Over-Skibbygmester. Barbé indførte større Skibe efter Kanon-Antallet, og hans Konstruktioner synes at have været gode, i det mindste

viste det af ham byggede Orlogsskib »Elephanten« sig paa en Besejlings Tur med et af Turesens, et af Thurahs og et af Benstrups Fartøjer som det bedste, og Kongen resolverede, at der for Fremtiden skulde bygges Skibe til saa vel 70, som 60 og 50 Kanoner efter hans Tegninger. Efter Danneskjolds Afskedigelse fandt man imidlertid hurtig ud af, at Barbé ej heller duede. Han blev i 1747 pensioneret med 500 Rigsdaler; som det hed, fordi han ikke vilde gjøre Konstruktions-Kommissionen sin Methode bekjendt, ... fordi der var fundet større Feil ved hans Bygninger . . . . . og fordi Konstruktionen af det af ham ombyggede Orlogsskib »Sydermanland« var den forunderligste, som nogen Tid har været, saa det var at ønske, der aldrig var bygget efter hans Tegninger. Man forærede samme Orlogsskib til det asiatiske Kompagni. Atter var man i Vilderede og holdt sig til D. de Thurah indtil 1758, da Premier-Lojtnant *F. M. Krabbe*, der sammen med T. C. Kaas havde rejst udenlands for at studere Skibbyggeriet, udnævntes til Fabrikmester, som han vedblev at være, indtil han i 1772 indtraadte i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet og aflostes af Kaptajn-Lojtnant *Henrik Gerner*.

* * *

Af det her fremstillede fremgaar formentlig tilfulde, at da *Henrik Gerner* overtog sin Gjerning som Fabrikmester ved Holmen, led Flaaden og Værfterne haardt under Følgerne af Forfalds-Perioden efter Danneskjolds Afskedigelse, paa samme Tid som de idelige Forandringer i Flaadens højeste Administration og dermed følgende Omskiftelser af Personer havde bragt Vaklen og Uklarhed i Holmens Drift. Det vil ogsaa ses, at Skibbygnings-Kunsten stod paa saare svage Fødder, saa vel i det hele taget som her i Landet, hvor

man famlede sig frem mellem forskjellige Systemer og forskjellige Personer til at gjennemføre dem, alt efter som Partierne vare stærkere eller svagere.

Det er paa denne mildest talt halvmørke Baggrund, man maa se *Henrik Gerners* lysende Skikkelse for tilfulde at fatte, hvad Betydning han fik for Flaaden og Landet.

* * *

Han var født den 5te Juli 1742 og hørte til en Slægt, der alt havde et smukt Navn. Præsten *Henrik Tønnesen Gerner* fra Birkerød — som i 1659 sammen med Rostgaard, Tuxen og Steenvinkel lagde Planen til Kronborgs Tilbageerobring, blev fængslet af Fjenden, taus lod sig pine paa Torturbænken, domtes til Døden, men blev benaadet faa Timer før Henrettelsen og endte sine Dage som Biskop i Viborg Stift — var hans Oldefader. *Jens Gerner,* Sognepræst i Tjæreby og Provst i Strøherred i Sjælland, var hans Bedstefader, og dennes Søn, Kommandør-Kaptajn *Andreas Gerner*, født 1699, var hans Fader. Som Kaptajn-Løjtnant blev denne i 1735 sendt paa Udenlandsrejse for at uddanne sig til Skibbygger, og det betroedes ham i 1743 at kjøbe 3 Snauer i England. I 1746 byggede han Orlogsskibet »Fyen« paa 50 Kanoner. Dette Skib blev imidlertid erklæret utjenligt for Flaaden og skulde endog, uden at været prøvet, overlades til Asiatisk Kompagni som Lastdrager; men efter Gerners indstændige Anmodninger blev det endelig udsendt paa Besejling og blev efter denne rost for dets fortrinlige Egenskaber, hvorefter det endog længe tjente som Model ved Bygningen af flere andre Orlogsskibe. Allerede i 1749 døde imidlertid Andreas Gerner. Ove Malling skriver om ham, at han var fattig, fordi han havde tilsat mere, end han ejede, paa at erhverve sig Kundskaber i Ud-

landet, og at han var svækket af Sindslidelser, fremkaldte ved de Krænkelser og Fortrædeligheder, han havde været udsat for med Hensyn til »Fyen«, og ved at se sin udmærkede Lærer Benstrup forfulgt og fortrykt. To Dage før end han døde, kaldte han sine ældste Sønner for sig, forestillede dem, hvorledes han havde mistet sin Formue, og hvilke Gjenvordigheder han havde gjennemgaaet, hvorefter han tog det Løfte af dem, at de ikke vilde befatte sig med Skibbyggeri, selv om de følte Lyst og Evne dertil. Heldigvis var Sønnen Henrik den Gang kun 7 Aar og slap for denne Advarsel.

* * *

Moderen sad i meget smaa Kaar; thi hun havde til sig selv og 3 Sønner i flere Aar ikkun 100 Rdl. aarlig af en privat Enkekasse, hvortil hendes Mand havde gjort Indskud. Hun flyttede til Aalborg, og her fik Henrik Gerner lidt Undervisning i Latin, Tysk, Regning og Skrivning, indtil han i sit fjortende Aar blev sendt til Kjøbenhavn for at blive Sokadet. Hans Begavelse, deriblandt Dygtighed i mekaniske Haandarbejder, og hans Flid gjorde sig hurtig gjældende, og da han ved en kongelig Resolution af 24de Februar 1763, altsaa i sit 21de Aar, blev udnævnt til Sekond-Løjtnant, var det som Nr. 1 af 19 Kammerater. Indstillingen til Kongen, rimeligvis den første, der vedrører Gerner, tydede allerede paa, hvad man turde vente sig af ham. Den lyder saaledes: »Nr. 1. Cadet *Henrik Gerner*. Denne er givet Præferencen for alle de andre, siden han ei allene har absolveret de 2de Examina, men endog den 3die, som er alt det, der ved Akademiet bliver informeret udi, og til hvilket Maal ikkun et eller andet besynderligt Genie aspirerer.« Allerede den 7de April samme Aar »aggréerer«

Kongen »allernaadigst, at Secondlieut. *Henrik Gerner* og Ernst Wilhelm Stibolt sættes udi Konstruktions Kommissionen som Auscultanter og informeres udi Skibsbyggeriet.« og næste Aar faa de et Tilskud hver af 50 Rdlr. til Anskaffelsen af Bøger og Instrumenter . . . Gerner har hermed betraadt den Bane, ad hvilken han Skridt for Skridt vandt sit store Navn.

Hvordan han stillede sig til sit Kald, ser man af følgende Udtalelse, der fandtes blandt hans efterladte Haandskrifter, og som er højst karakteristisk, naar man sammenholder den med foran staaende Fremstillinger af Skibbygnings-Kunstens Standpunkt. Han skriver: at Mathematiken efter hans Mening er det Lys, der bør vejlede Skibbyggeren; men at de Anvisninger, han fik til Skibbygning, ikke ere ham fyldestgjørende saa længe de kun bestaa i enkelte Maal over Skibets Dele, hvorved intet er bevist, men alt antaget paa god Tro. Han havde fast besluttet aldrig at blive Skibbygger, naar han skulde handle efter ubeviste Forkrifter, Indfald og saakaldet Smag. Derefter fortsætter han saaledes: »I Slutningen af Aaret 1766 traf jeg blandt de Journaler, jeg dels fik fat paa i Bogladerne, dels fik til Laans af En og Anden, en Tome af *Journals des Scavans,* hvor *Eulers Scientia navalis,* trykt i Petersborg 1746, var berømt. Indholden, som deri tillige var anført, bragde mig til at se Muligheden i at kunne blive saadan Skibsbygger, som jeg havde foresat mig at vilde være, hvis jeg blev Skibsbygger, nemlig med fuld Overbevisning i Sjælen om Bevisernes Styrke. Jeg fik dette ypperlige Skrift ved Hr. M. Frydenbergs Hjelp til Laans fra Taarnet (ɔ: Universitets-Bibliotheket paa Runde Taarn). Nogle faa latinske Gloser vare endnu i Hukommelsen, men af Gramatika og Sprogets Construction kun lidet. En gammel Student ved Navn Bromond antog jeg da til hver

Dag at læse med mig. Det varede henved et Aar; thi jeg skrev en ordstændig Oversættelse efterhaanden som jeg oversatte, hvilken Oversættelse, jeg har endnu. Jo mer jeg læste, jo mere lærte jeg, at jeg maatte begynde forfra . . . . . Den gode Professor J. Krafts Mekanik havde ved adskillige Citationer meddelt mig nogen Kundskab om den mathematiske Literatur. Ved dens Hjelp, samt ved megen unyttig Læsning, fik jeg end mere den rigtige, men ydmygende Tanke, at jeg maatte begynde forfra; og saaledes handlede jeg i 3 a 4 paafølgende Aar, læste *analysis fini & infinitorum* mellem hinanden uden nogen Hjælp, kastede den ene Bog imellem den anden, oftest med det Forsæt aldrig at aabne den mere, men Lysten aabnede dem næste Dag igjen, og en liden Del af Kundskab vandtes efter den anden, blot til at læse Eulers Skrift; og dette var Hovedhensigten, thi jeg tænkde, at alt indeholdtes derudi . . . .«

Hvilken alvorlig Higen efter Klarhed og Sandhed tolke ikke disse Linjer, hvilken Lyst til Kundskaber og hvilken utrættelig Flid. I Ove Mallings, den senere Statsministers, historiske Efterretninger om *Henrik Gerner* — en Bog, hvoraf vi have taget meget til dette Mindeskrift, fordi den er skreven af en højt begavet Samtidig, der havde staaet i nær Beroring med Gerner — skriver Forfatteren ogsaa, at medens den unge Officer saaledes søgte Kundskaber, maatte han tillige give Undervisning, mest i Mathematik, til andre, dels Studenter, dels Sokadetter, for at han derved kunde erhverve sig noget til de nodvendigste Boger og Instrumenter. Hans Gage — en Pr.-Lojtn. havde den Gang 200 Rdl. om Aaret — var kun tilstrækkelig til Livets første Nødvendigheder, og Formue havde han ikke. Tiden, som han saaledes berovede sig selv for at undervise andre, var ham imidlertid for kostbar, den maatte erstattes. Han søgte denne Erstat-

ning ved at afkorte sin Søvn og Nattero, og det er vitterligt, at der var Nætter, da han ikke gik til Sengs, men lagde sig uafklædt til Hvile i nogle Timer med en Bog under Hovedet.

* * *

Af Søtogter gjorde han, saa vidt man kan se, ikke ret mange. Som Kadet skal han i 1760 med Fregatten »Christiansborg« have været i Vestindien. Som Sekond-Løjtnant gjorde han i 1764 et Togt til Østersøen med Fregatten »Falster«, der anløb de betydeligste Havne, og at han allerede paa denne Reise, da han kun var 22 Aar gammel, gjorde sig bemærket, fremgaar af, at der ved en kgl. Resolution af 20de Marts 1765 tillægges ham en Dusør af ikke mindre end 300 Rigsdaler for de Oplysninger om russiske og svenske Skibes Bygningsmaade og om Smedningen af Ankre, som han havde samlet paa Togtet. Næste Aar, den 5te Marts 1766, beordres han dernæst til i Forening med *E. W. Stibolt* at gjøre et Besejlings Togt med Orlogsskibene »Dannemarck« og »Printz Friderich« »for at see, hvorledes Prøver paa nybygte Skibe anstilles, med hvad videre derved for dem i deres Metier kunde være at profitere.« Til disse faa Sørejser synes imidlertid hans Færden paa Havet som Officer at have begrænset sig.

Den 16de Marts 1768 beordres Gerner — som allerede den 25de Oktober 1764 var udnævnt til virkelig Premier-Løjtnant — og Stibolt at rejse udenlands i nogle Aar for at »excolere, hvad de udi Skibbyggeriet havde lært«. De have uden Tvivl paa denne Rejse været vel stillede efter Datidens Forhold; thi der blev tilstaaet dem hver 600 Rdlr.s Tillæg aarlig foruden deres Gage, og dette Tillæg forøgedes Aaret efter med 200 Rdlr., hvornæst de fritoges for de ellers anordnede Afgifter af disse tillagte kongelige Penge. I For-

skud til Rejsen fik de hver 300 Rdl. og ½ Aars Gage, hvilke Belob forst skulde afkortes ved Rejsens Slutning. Vejen gik til England og senere til Frankrig. Hurtig gjorde den unge danske Soofficer sig gjældende i Udlandet, og allerede samme Aar blev han optaget som Medlem af det engelske Landhusholdnings Selskab. Ove Malling skriver, at danske Rejsende og deriblandt hojærværdige Professor Treschow, der kom til England kort efter, at Gerner var rejst derfra, og som havde omgaaedes samme Lærde som denne, udtalte: »at brittiske Mathematikere af Navn og Anseelse i deres Videnskab spaaede Danmark i Gerner en af Europas største Skibbyggere«.

Han synes at have været borte uafbrudt i 4 Aar og var i Mellemtiden, den 8de Marts 1770, bleven benaadet med Kaptajn-Lojtnants Karakter. 30 Aar gammel blev han udnævnt til virkelig Kaptajn-Lojtnant og til »Fabrique Mester«; men medens hans Forgænger i denne Stilling, Kommandor-Kaptajn Krabbe, havde havt 1100 Rdl. Gage, fik Gerner kun 800 Rdl. Man vilde sandsynligvis dog se Tiden lidt an med den unge Mand og forbeholdt sig »Tid efter anden at rekommandere ham til at nyde Tillæg til Gagen«, som det hedder i den gjorte Indstilling. *Den 8de Juli 1772, blev hans Bestalling som Fabrikmester udfærdiget,* og han hjemkaldtes fra Frankrig, hvor han da opholdt sig.

Hvilken Stolthed maa han ikke have folt ved at modtage Brevet, der hjemkaldte ham til en af Marinens mest betroede Poster; men med hvilken Alvor maa han ikke tillige være bleven gjennemtrængt. Den mægtige danske Flaade spillede da Hovedrollen i Landets Forsvar, dens Opgave var for enhver Pris at være Herre i Ostersoen; men ingen vidste bedre end Gerner, i hvilken Grad dette afhang af Skibenes Egenskaber og Udrustning, og han saa tilfulde,

hvor meget der paa dette Omraade endnu var at forbedre og bekæmpe. Saa ung at skulle indtage et fast Standpunkt i den endnu bestaaende Strid om Skibbyggeriet var en svær og betænkelig Sag; saa ung at skulle løse de mange og store Opgaver, der vilde blive ham stillede, maatte vel kunne rokke hans Mod. Hjemkaldelsen til Fabrikmester-Posten var et Vendepunkt i hans Liv; den kunde i sit Skød føre Hæder for ham, Lykke for Landet; men den kunde ogsaa lede til Sorger og Ydmygelser som de, der bleve hans Fader og Benstrup til Del. Advarslen fra Faderens Dødsleje er sikkert mere end en Gang i hine Dage traadt frem for hans Tanker, uagtet den ikke direkte blev rettet til ham. Til Lykke for Gerner og hans Fædreland blev det imidlertid en Sejrs-Rejse, han tiltraadte, da han drog hjem efter.

* * *

Det vil have Interesse at se, hvem der var Holmens Chefer i den Periode, da Gerner var Fabrikmester. Kommandor-Kaptain *F. Reiersen* blev i 1772 udnævnt til Holmens Chef, men aflostes i 1776 af Kommandør *W. Kaas*, der beholdt Posten til sin Død og efterfulgtes af *G. Walterstorff*, som atter i 1781 aflostes af Kommandør *F. C. Kaas*, der forblev i Embedet, indtil han i 1792 indtraadte i Kollegiet.

Her at fremstille alt, hvad Henrik Gerner virkede som Fabrikmester, lader sig selvfølgelig ikke gjøre. Beviserne for meget af dette ere i Løbet af de mere end hundrede Aar gaaede tabt; men en Opstilling af alle Enkeltheder behøves ej heller, der bliver nok endda, til at Læseren med Forundring spørger sig selv, hvorledes det var muligt, at en enkelt Mand kunde udrette saa meget.

I 15 Aar, indtil sin Død, vedblev han at være Holmens Fabrikmester. Han byggede i den Tid, efter H. G. Garde, omstaaende Krigsskibe:

	Kanoner.		Besætning	Løb af Stabelen
	Antal	Største Kaliber i Pd.		
Linieskibe.				
Prindsesse Sophia Friderica	70	24	679	1775
Indfødsretten	60	24	559	1776
Justitia	70	24	679	1777
Oldenborg	60	24	559	1779
Ditmarschen	60	24	559	1780
Arveprinds Friderich	70	24	679	1782
Prindsesse Lovisa Augusta	60	24	559	1783
Kronprinds Frederik	70	36	700	1784
Mars	60	24	559	1784
Nordstjernen	70	24	679	1785
Indfødsretten (Ny)	60	24	559	1786
Fyen	70	24	679	1787
Sælland	70	24	679	1787
Odin	70	24	679	1788
Fregatter.				
Bornholm	36	12	274	1774
Kiel	36	12	274	1775
Møen	36	12	274	1777
Disco	42	18	389	1778
St. Thomas	36	12	274	1779
Cronborg	36	12	274	1781
Store Belt	36	12	274	1782
Friderichsværn	36	12	274	1783
Hvide Ørn	24	8	180	1784
Pommern	42	18	389	1785
Snauer.				
Echo	12	3	58	1773
Fama	12	3	58	1773
Lærken	12	4	64	1775
Ærøe	13	4	64	1785
Skonnerten.				
Støren	8	3	34	1773
Kutteren.				
Speideren	8	3	33	1783
Kongelig Lystjagt og Rejsefartøj.				
Ørnen	26	4	29	1776
Kavalleri-Pramme.				
Aggershuus	22	24	222	1786
Rendsborg	22	24	222	1786
Nyeborg	22	24	222	1786
Defensions-Flaaden.				
Nr. 1	24	24	156	1787
Galejerne.				
Kragerøe	9	18	130	1766
Skeen	9	18	130	1766
Fleckerøe	9	18	130	1766
Bragnæs	9	18	130	1766
Laurvigen	9	18	130	1766
Mandal	9	18	130	1766

Orlogsskibet „Justitia".

Løb af Stabben 1777. 172 Fod langt. 70 Kanoner (paa underste Batteri 24 pundige). 679 Mands Besætning.

Ialt byggede han saaledes 14 Linieskibe, 10 Fregatter, 4 Snauer, 1 Skonnert, 1 Kutter, 4 Defensions-Pramme, 6 Galejer og 1 kongelig Lystjagt. Tilsammen 41 Orlogsfartøjer. Desuden havde han inden sin Død selv gjort Tegningen til Linieskibet »Neptunus« med 80 Kanoner, og rimeligvis til Linieskibet »Tre Kroner« med 70 Kanoner, der begge løb af Stablen i 1789, hvornæst Linieskibet »Skjold,« Fregatten »Søe-Ridderen« og Stykprammen »Lindormen« ere byggede efter hans Tegninger, men af hans Efterfølger.

Det naturlige Spørgsmaal er, hvordan vare disse Skibe, der skaffede Henrik Gerner et saa stort Navn? men des værre bliver dette kun tarvelig besvaret. Vi have vel Vidnesbyrd nok fra de fremragende Mænd, der holdt Mindetaler om ham, og det har selvfølgelig sin overordenlige Betydning, at disses stærkt berømmende Ord kom frem i Overværelse af Landets Kronprins, Flaadens Admiraler og Officerer uden at blive modsagte. Vi henvise i saa Henseende til de længer fremme i Bogen anførte Uddrag af disse Mindetaler, der tolke Datidens Dom, og som samstemmende gaa ud paa, at hans Skibe vare ualmindelig gode og navnlig synes at have udmærket sig ved at være dygtige Luvholdere, stive og dog magelige Fartøjer samt mere rummelige end de tidligere og til Dels stærkere armerede; men des værre have vi forgjæves søgt efter officielle Data til Vurderingen af dette vigtige Punkt. I Marinens Arkiv findes vel Besejlings-Protokoller fra de Tider; men de indeholde intet om Linieskibene, og man træffer kun Rapporter om Besejlingen af Fregatterne »Kiel«, »Friderichsværn« og »Cronborg«. Oplysningerne, man her faar, ere imidlertid for intet at regne, kun synes det klart, at »Kiel« sammenlignet med »Perlen«, der var bygget af Krabbe, var denne overlegen i uroligt Vejr og dog stivere, medens »Perlen« havde lidt

Fortrin i Sejlads under roligt Vejr. Overhovedet ser det ud til, at man i den Tid ikke bearbejdede Materialet ved Provesejladserne, men mere domte efter et Skjøn, og man faar det Indtryk, at Skibscheferne vare tilbøjelige til i deres Dom at behandle netop det Skib, de førte, med særlig Forkjærlighed. Garde skriver ogsaa herom, at Besejlingerne kun sjælden førte til bestemte Resultater. I Kontre-Admiral P. Ramsharts Efterretninger om den danske Flaades Tjeneste, skrevne 1807, have vi forgjæves søgt Klarhed; kun om 80-Kanonskibet »Neptunus«, der fuldførtes Aaret efter Gerners Død, hedder det, at det paa en kort Besejling med Linieskibet »Odin« viste sig, »at begge Skibene vare gode, og at om noget var det bedste, saa maatte det vel være »Neptunus«, som 2 Gange havde taget Luven fra »Odin« og gaaet ham foroven.« Ramshart førte da selv først nævnte Skib. Det er vel muligt, at der et eller andet Sted i Arkiverne vil kunne findes Udtalelser af Værdi om Gerners Skibe; men vi ere vegne tilbage for det rimeligvis unyttige Herkules-Arbejde at prøve paa at opspore dem, trøstende os med, at hvor Datidens Dom var saa enstemmig, og hvor ethvert Tegn til Indsigelser mod denne mangler, der tør man gaa ud fra, at den var sand og rigtig, og det saa meget mere som Gerners hele øvrige Virksomhed betegner ham som en i alle Henseender overlegen, videnskabelig dygtig og dertil saare praktisk Mand.

Af en Erklæring afgiven efter Kronprinsens Befaling i Begyndelsen af 1786 fremgaa de Principer, som Gerner mener bør være raadende ved Bestemmelsen af, hvilke Skibe den danske Flaade bør indeholde. Ordren, der gik ud paa at sammenligne den danske Orlogsflaade med den ny svenske, og paa at fremkomme med et Forslag til en Plan for, hvorledes først nævnte kan blive af samme Styrke

som sidst nævnte, findes tilligemed Gerners Svar aftrykt bag i Bogen og det ses heraf, at han vil have, at den danske Flaade-Bestyrelse skal overgaa fra at bygge Linieskibe med 64 Kanoner til Skibe med 74 Kanoner, og som føre 36-Pundingere paa underste Batteri men 24-Pundigere paa øverste. Han fremlægger en detailleret Plan for, hvorledes Overgangen kan ske, for hvilke Kræfter, der ville behøves, hvilket Materiale, der maa anskaffes, kort, for alle Enkelthederne til Udførelsen af Planen, saa at det samlede Forslag omfatter flere Hundrede tæt beskrevne Sider foruden Tabeller, Oversigter og Beregninger, et beundringsværdig gjennemført Værk. Hans overordenlige Arbejds-Evne og Energi i Udførelsen af de Opgaver, der stilles ham, viser sig overhovedet ved flere Lejligheder. Exempelvis modtager han den 27de Januar 1779 en Forespørgsel, om han vil lede Opmudringen ved den grønlandske Handels Bolværker og ud til Sejldybet samt om alle Udgifterne derved, og allerede den 19de Februar har han fuldført Opmaalingerne, optaget Kort og indsendt Overslag. Den 6te Maj faar han Ordre til Arbejdets Udførelse, og 10de Maj svarer han, at Arbejdet skal være i Gang næste Uge. Den 28de Juni 1780 indberetter han, at Fregatten »Perlen« kan desarmeres i 9 Dage, kjolhales i 3 og atter klargjores i Løbet af 10 Dage. I en Skrivelse af 18de April 1787 skriver han til Holmens Chef, at Tegningen til et nyt 80-Kanonskib, saa snart Beslutningen er bestemt, skal være saa vidt færdig i omtrent en Tid af 6 Uger, at Arbejdet paa det kan begyndes.

At Udrustningerne have spillet en betydelig Rolle for Fabrikmesteren, er selvfølgeligt, og vi ville da se, hvori de vigtigste af disse bestod. Da den svenske Konge, Gustav den 3dje, spekulerede i Norges Erobring, og da det holstenske Mageskifte-Spørgsmaal dertil ikke var endelig ordnet med

Rusland, udvirkede Statsminister A. P. Bernstorff, at en Flaade paa 12 Linieskibe og 4 Fregatter i Maj 1773 udlagdes paa Kjobenhavns Rhed og senere krydsede i Østersøen. Under Nordamerikas Frihedskrig med England blev i 1779 10 Linieskibe og 6 Fregatter gjorte sejlfærdige, og næste Aar udrustedes helt 9 Linieskibe og 5 Fregatter. Aaret efter udsendtes 9 Linieskibe, 4 Fregatter og 2 Snauer og i 1782 4 Linieskibe, 2 Fregatter, 1 Snau og 1 Jagt. I 1784 var der atter udrustet en Eskadre paa 4 Linieskibe, 2 Fregatter og 1 Kutter. I samme Periode holdtes som Vagtskibe ved Kjobenhavn og Helsingør i Reglen Fregatter, i Store-Bælt en Hukkert og ved Glückstadt et lignende Fartøj; en Fregat gjorde Tjeneste som Kadetskib, og desuden udsendtes i forskjellige Missioner flere andre Orlogsmænd, hvoraf vi ville nævne, at der en Tid holdtes Fregatter til Konvojering i Middelhavet og i Vestindien til Beskyttelse mod Kapere, og at der til sine Tider sendtes Linieskibe til Guinea og Trankebar.

Som Fabrikmester indtog Henrik Gerner Sæde i den faste Konstruktions-Kommission; men han beordredes endvidere at indtræde i den i 1773 oprettede Takkelads- og Reglerings-Kommission, der omarbejdede Flaadens Takkelads-Reglementer, og som derefter blev permanent, indtil den i 1825 forenedes med Konstruktions-Kommissionen. Da en speciel Kommission i 1781 beordredes til at undersøge Dok-Forholdene og raadslaa om Dokkens Hovedreparation, indsattes han i denne, og ligeledes havde han Plads i en eller flere Kommissioner, der skulde udtale sig om Holmens Hoved-Magasiner og Ordningen af Flaadens Bygning.

Det var imidlertid ikke blot ved disse Arbejder, der direkte vedrørte Søetaten, at han virkede. — Danneskjold Samsøe havde fremsat Forslag om Hovedstadens Forsvar

fra Søsiden ved faste Batterier, men modarbejdedes af et Parti, der mente, at en flydende Defension var bedre. Danneskjolds Ide sejrede dog for saa vidt, at man i 1766 paabegyndte den endnu bestaaende Lynette, medens Trekroner, der var dannet af sænkede Skibe, allerede i 1731 var forladt, da Kanonerne stod i Vand, og Prøvestenen opgivet, rimeligvis i 1744, fordi Skibene vare ubrugelige. Ved Danneskjolds Afgang standsedes Arbejderne ved Sobefæstningen; men i 1777 blev der under Vice-Admiral C. F. de Fontenays Forsæde derpaa nedsat en Defensions-Kommission og i denne fik Henrik Gerner Sæde. Den fremsatte i 1784 Planen til 3 nye Batterier, nemlig Trekroner, Prøvestenen og et paa Stubben, som faste Punkter til Støtte for den flydende Defension, hvorefter Trekroners Bygning paabegyndtes i 1787. Ligeledes deltog han i Forhandlingerne i en Kommission, nedsat angaaende Havnevæsenets og Pramlavets Ordning i Kjøbenhavn, og gav i 1782—1783 Oplysninger til denne om Opmudringen samt Forslag og Tegninger til bedre Pramme, Slamkister m. m., hvorfor Kommissionen i de forbindtligste Udtryk udtalte sin Tak og Paaskjønnelse. Utvivlsomt har han dertil haft Sæde i en Kommission, som i 1784 nedsattes angaaende Tovværkets Forarbejdelse paa Holmen. Om Fabrikmesterens Virksomhed i alle disse Kommissioner skriver Ove Malling, at Gerner førte Pennen, sammensøgte og udarbejdede saa godt som alle Efterretninger og Beregninger, som behovedes ved Møderne; til ham alene overdroges det at udføre alle Defensions-Kommissionens og Dok-Kommissionens Beslutninger, og at have dagligt Tilsyn med og Bestyrelsen over begge disse særdeles betydelige, kostbare og vidtløftige Værker . . . . . til Kommissionen for Ordningen af Hoved-Magasinet og Flaade-Bygningen udarbejdede han videre Afhandlinger og Forslag, grundede paa særdeles

vidtløftige, af ham foretagne Undersøgninger og Beregninger, samlede af og anstillede efter foregaaende Tiders Bygningsbekostninger o. s. v. Det er bekjendt, at til blot at extrahere og afskrive Hjælpemidler til disse Undersøgninger og Beregninger, paa hvilke han grundede sine Resultater, holdt og underholdt han paa egen Bekostning i halve og hele Aar adskillige Skrivere og Medarbejdere, i en vis Tid 12 paa en Gang. Men Resultaterne selv, som vare hans Arbejder alene, ere ikke bekjendte, de bleve hemmelige imellem ham og Kommissionerne.

* * *

Dokken paa Christianshavn, der paa Danneskjold Samsoes Foranledning var bygget af den hollandske Vandbygmester Dumreicher, blev indviet den 26de Marts 1739 og har vist sig som et fortrinligt Arbejde. Den havde dog den Fejl, at Udpumpningen var saa vel for besværlig som for kostbar og ikke mindst derved, at Mandskabet, der pumpede, blev ødelagt ved Arbejdet. Pumpeværket fandtes i et Rum, der var 30 Fod langt og 16 Fod bredt, og i dette stod 13 Pumper, til hvilke der maatte beordres 2—3—400 Mand af Holmens Folk, hver Gang Dokken skulde pumpes læns. Halvdelen af Folkene sled saa i Pumperne, medens den anden Halvdel hvilede, og saaledes maatte de holde ud i mindst 1½, ofte i 2, ja undertiden i 3 Døgn med i Reglen 16 Timers daglig Arbejdstid, alt efter som det var et stort eller et mindre Skib, der var sat i Dok. Beretningerne fra den Tid sige, at dette Arbejde var saa svært, at Folkenes Helbred led stærkt derved: det var et Trælle-Arbejde, haardt og utaaleligt, saa at det bidrog til at vanskeliggjøre Hværvningen af Mandskab til Holmens Divisioner. Ja Holmens Chef skriver endog: »Dog er der een endnu meget vigtigere

Grund for det nye Pumpeværks Antagelse, hentet fra saa mange af Mandskabets beklagelige Død, der have fundet deres Helsot ved dette dem odieuse og for Mennesker altfor besværlige Arbeide.« I Februar 1783 indsendte derfor Gerner til Holmens Chef et Forslag om en ny Udpumpnings-Maskine, der skulde drives ved Hestekraft. Vi have i Ministeriets Arkiv fundet Koncepterne til Forslaget og de dertil hørende 8 Tegninger, der udmærke sig ved stor Tydelighed og Elegance i Udforelsen, og i Tidsskriftet »Minerva« for 1785 findes en temmelig detailleret Beskrivelse af Maskinerne. Forretnings-Gangen var da hurtigere end nu til Dags. Skjønt her var Tale om Anvendelsen af en helt ny Methode, der iblandt af koniske Drivhjul, noget der omtales som næsten eller maaske helt ukjendt paa den Tid, skrev Konstruktions-Kommissionen kort efter til Holmens Chef: »Vi give os megen Ære herved at svare, at vi ikke vide nogen tjenlig Forandring i Planen at gjøre«, og allerede den 2den April foreligger Hans Majestæt Kongens Approbation paa Arbejdet, hvis Udførelse antoges at koste 10,000 Rdlr. Fra Juli Maaned samme Aar foreligger der Breve fra Gerner, hvori han skriver, at »det vil blive Hans Majestæt til Skade og mig til megen Bekymring, om Smeden Lange, der ingen Redskaber har til Jern Arbeide for Maskiner, kommer til at gjøre Arbeidet ved de nye Pumper.« Arbejdet blev saa i Oktober samme Aar ved Kontrakt overdraget til Gamst, Tim og Poulsen. I Løbet af Aarene 1784 og 1785 opsattes disse Pumpeværker, og i hvor vel de nu ere afløste af Dampmaskiner, mindes dog vi ældre Officerer, der have færdedes ved gamle Dok, at have set Gerners Hestegang og Kjædepumper i fuld Virksomhed.

Fordelene ved disse vare øjensynlige. 3 Skifter, hvert paa 8 Heste, afloste Haandkraften, og foruden Kusken be-

hovedes kun 4 Tommermænd til at smøre og tilse Maskinen. Vi indskrænke os iøvrigt til at oplyse, at Hestegangen drev et i en Etage neden under liggende, stort, vandret Tandhjul, der greb ind i 7 kroniske Valser med Tænder. Om Forlængelsen af Akserne til disse Valser løb Kjæderne til 7 i en Kreds opstillede Kjædepumper og til 4 lignende, der stod uden for Kredsen. Pumpernes indvendige Diameter var 8 Tommer, og med Lethed kunde en eller flere af dem sættes ud af Virksomhed, alt efter som Arbejdet eller Hestenes Kræfter fordrede det. Men ikke blot sparedes ved denne Maskine Folkene: Arbejdet var langt billigere, og Tiden, der brugtes, kortere. Medens Udpumpningen for beregnedes at koste 375 Rdl. og varede i indtil 3 Dage, udførtes den nu for 82 Rdl. i 17—21 Timer, og da der paaregnedes gjennemsnitlig 7 Dokninger om Aaret, løb Besparelsen i Penge op til over 2000 Rdl., et for den Tid meget anseligt Beløb. Det fremhæves, at Gerners Arbejds-Tegninger og Beregninger vare saa nøjagtige og fyldestgjørende, at alt passede straks uden at behøve Forandringer, men for at følge Arbejdet paa ethvert Trin lejede han sig Værelser i Nærheden af Dokken, lige som det meddeles, at han, for at fremme Fuldendelsen, ofte paa egen Bekostning lod bringe Mad og Drikke til Folkene. Som karakteristiske Tegn paa disses Opfattelse af deres Mester fortæller »Minerva«s Udgiver (K. L. Rahbek), at da han udbrød i Forbauselse over det fuldførte Værks Nøjagtighed, svarede en af Haandværkerne: »Gerner gjorde os Former for hver en Deel, Bore- og Inddeelings-Maskiner, saa det umuligt kunde blive anderledes.« og da to af Udgiverens Venner vare ude for at se Dokken, talte den Tommer-Underofficer, der viste dem om, med Enthusiasme om Gerner. I det samme kom nogle unge Officerer, der uddannede sig under ham, forbi, og Under-

officeren udbrod da: »De ere ogsaa gode; men de kan F . . . . . gale mig ikke andet, de lære det af ham!«

Dette Pumpeværk var for den Tid en stor Opfindelse, og Gerner gik da ej heller fri for Misundere, der fortalte, at Ideen ikke var hans egen, man havde alt udfort den andet Steds; det mest karakteristiske Svar her paa forekommer os at være en Udtalelse i et Brev, som Gerners højt begavede Elev, Premier-Løjtnant H. Hohlenberg, skriver fra Toulon i November 1791 til Fabrikmesteren, Kommandør-Kaptajn E. W. Stibolt. Brevskriveren fortæller heri saaledes: »Jeg har haft Leilighed til at forestille mig, hvormeget det, som sagde Pompe-Anstalten paa det Kongelige Værft i Portsmouth, at være Originalen til salig Comd. Capt. Gerners uforlignelige Maskine i Dokken, maa til sin Tid have forarget Deres Velbaarenhed, der kjendte begge disse Indretninger; Arken fra Syndfloden og de Skibe, vi nu bygge, have vist nok ikke mindre tilfælleds. Jeg kunde og derover ikke tilbageholde en Latter, da jeg forrige Aar saae den forstommeldte, der nær havde forskaffet mig Porten.« (Der altsaa nær havde foranlediget, at han var bleven vist ud af Værftet).

Gerners tekniske Dygtighed i Forbindelse med hans Menneske-Kjærlighed gjorde sig ogsaa gjældende ved Konstruktionen af nye Mudder-Maskiner, af hvilke han byggede fire. Hidtil havde man arbejdet til Dels med Trædehjul, indvendig i hvilke Mennesker vandrede rundt som Drivkraft, til Dels med Hestemaskiner; men til Gerners saakaldte »Sobagger« anvendtes kun Heste. Fordelene ved hans Apparater fremgaa tydelig nok deraf, at medens de gamle Trampe-Maskiner daglig brugte 88 Mand for at opmudre 900 Kubikfod Fyld i 3 Pramme, optog Gerners Sobagger med 18 Mand og 2 Par Heste daglig mindst 2100 Kubikfod

i 7 Pramme. De viste sig da ogsaa langt bedre end en anden Maskine, den saakaldte Falkiske, der efter at være prøvet i 1783 blev kasseret.

Som en af hans mærkeligste Ideer maa fremdrages hans Forslag om Benyttelsen af »Lynilds Vejledere«. Den 19de August 1774 indsendte han til Kollegiet et *Pro-Memoria* med Forklaring over, hvorledes Slotte, Kirker, Magasiner, Krudt-Taarne og alle andre Bygninger kunne befries fra Lynildens Skade og Brand, og næste Aar gav Holmens Chef Ordre til, at Konstruktions-Kommissionen skulde tage dette Forslag i Betragtning lige over for Sø-Etatens Krudttaarne. Kommissionen tiltraadte derpaa, med nogle smaa Forandringer, Forslaget og udtalte sig i en Skrivelse af 16de Juni saaledes: »Vi kunde derfor ikke andet end høyligen biefalde og glæde os ved, at Hr. Capt.-Lieut. Gerner har ladet sig, saa snart muligt, være angelegen ikke alleene at gjøre disse end og udenlands temmelig nye Opdagelser hos os bekjendte, men og at foreslaae beskytted imod Lynildens farlige Anfald efter de nyeste elektriske Principer Soe Etatens Krud-Taarne og med dem baade Floden, Hoved Staden og dens Indbyggere.« Om dette Forslag siger Ove Malling, at Gerner deri videnskabelig havde bevist Torden-Afledernes (saaledes kalder han dem) Nødvendighed og store Nytte efter Franklins, Watsons og flere andre Videnskabsmænds Erfaringer, og at han tilbød sig, hvis det blev forlangt, at fremvise Experimenter, der godtgjorde Lynildens Overensstemmelse med den elektriske Materie. Gerners Torden-Afledere bleve da ogsaa virkelig anbragte ikke blot paa Bygninger, men ogsaa paa Skibene; hvilket ses blandt andet af en Regning fra Gamst, der har leveret en Afleder med forgyldt Spids, som kostede 57 Rdl. 3 Mark, til en Vestindie-Farer, lige som han ogsaa leverede lignende til det

asiatiske Kompagnis Skibe »Kongen af Danmark« og »Rigernes Ønske« hver for 104 Rdlr. 4 Mark; og endvidere have vi fundet Forslag til Lederes Anbringelser i 3 Fregatter, der skulde til Vestindien.

Blandt andre fra den Tid mærkelige Maskiner skal nævnes 3 Dunkrafte, som han konstruerede til dermed at løfte Sluseporten i Dokken paa Christianshavn, og en Pram med en drejende Anker-Kran, der blev bygget 1785 og blev ophugget 1814. Sidst nævnte var beregnet til at løfte svære Gjenstande som Ankre, Kanoner og lignende, og til at føre dem ud til Skibene. Prammen selv kunde rumme og bære f. Ex. samtlige Ankre eller alle underste Batteries Kanoner til et Linieskib. Han var den første Fabrikmester, der lod Skibene løbe af Stabelen paa løse Puder, og anvendte disse endog til Linieskibene, hvilket ses at have vakt megen Opmærksomhed. For Usagkyndige skulle vi oplyse, at ved disse Puder forstaas den Underbygning, der paa begge Sider af Skibet støtter dette, medens det løber i Vandet, og ved ikke at befæste dem til Skroget opnaaedes den overordenlige Fordel, at dette ikke behøvede at blive sat i Dok eller hevet over paa Siden, kjølhalet, for at faa Puderne bort. Han konstruerede et Apparat til dermed at rense Drikkevandet i Skibene, og det berettes, at Linieskibet »Indfødsretten«, der paa en Rejse til Kap det gode Haab havde et saadant Apparat om Bord, næsten ingen Syge fik paa Udrejsen. At det derimod paa Hjemreisen ikke var saa heldigt tilskrives, at man fra Kap maatte medtage en Del fremmede Folk, der til Dels alt vare syge. I hans Embeds-Periode og utvivlsomt efter hans Forslag indførtes Kjæde-Pumper efter engelsk Mønster i vore Orlogsmænd, og ham skyldes Tanken om at sikre Orlogsskibene mod at sprænges i Luften, naar der er Ild løs i dem, ved at have Krudt-Magasinerne

forede med sammenloddede Blyplader og forsynede med et Rør til at lede Vandet fra Soen derind. Hanen til denne Ledning, foreslaar han, skal række op i overste Kahyt, og Chefen skal alene have Nøglen til den.

* * *

Saa stor en Kundskabs-Fylde, saa megen Virkelyst, en saadan Velvillighedens Aand, som besjælede Henrik Gerner, maatte imidlertid sætte sine Frugter ogsaa uden for hans egenlige Kald som Flaadens Fabrikmester. At trække en bestemt Linie mellem, hvad han udrettede i Medfør af sit Kald og uden for det, er ikke gjorligt, men vi skulle nu omtale, hvad andet og mere han virkede i forskjellige Retninger. Vi begynde med det, der hører til hans egenlige Fag, Skibbyggeriet. Snart er det General-Postamtet, der anmoder om Tegninger til Postjagter imellem Lolland og Holsten; snart er det Oberskatte- eller Statsbalance-Direktionen, der beder ham om Raad med Hensyn til de Skibe, den bygger til Fart paa Ostindien, Vestindien, til Hvalfangst og Fiskeri; snart sporges han fra den Kongelige Handels-Direktion for den vestindiske Handel, den guineiske, ostersøiske, islandske og grønlandske Handel eller fra det asiatiske Kompagni. »Ialt var det 100 Skibe,« skriver Malling, »jeg ansætter kun det jeg veed med Vished, deraf vare China- og Ostindiefarere 10, Vestindie- og Guineafarere 30, Grønlandsfarere og Robbenslagere 10, Canalfarere 10,« altsaa store Fartøjer. Han bygger en Bedding »med en sjelden Indretning« for det ostersøiske Kompagni, han udarbejder for den Kongelige Kanal-Kommission Planen til et Værft ved Kiel og gjør i 1781 selv Opmaalingerne dertil; han hjælper de nævnte Kompagnier ved deres Værfter, Tømmerpladser, Opmudringer etc. etc.

Gerner maa tilskrives Æren af, at der udsattes Præmier for de Koffardiskibe, der byggedes saaledes, at de i Krigstid kunde anvendes som Orlogsmænd. I 1774 udarbejdede han efter det Kongelige Kommerce-Kollegiums Anmodning en Afhandling om Aarsagerne til, at Skibbyggeriet var saa kostbart i Danmark, og om, hvorledes der bedst kan raades Bod herpaa. I dette Skrift udtales, at det selvfølgelig vilde blive til Fordel for Landet, dets Tømmermænd og andre Haandværkere, om Skibene bleve byggede i Landet selv og endnu en Fordel mere i Krigstider, hvis i det mindste de Skibe, der byggedes til lang udenrigs Fart, indrettedes til at føre Kanoner. Sverige havde allerede forlængst indrettet sine største Koffardiskibe til at bestykkes. Han angiver derefter Forskjellen paa Bygningsomkostningerne for Skibe, efter som de beregnes til at armeres eller ikke, for at det derefter kunde udregnes, hvorledes Præmierne burde være. Følgen heraf var, at der under 18de Marts og 1ste August 1776 fremkom trykte Anordninger, hvorved der udsattes Præmier fra 8 til 16 Rdlr. pr. Kommercelæst for de Koffardiskibe, der byggedes saaledes, at de kunde armeres. Disse Defensionsskibe maatte i Danmark ikke være under 100 Kommercelæster, i Norge ikke under 150 og skulde i det mindste kunne føre 12 Stkr. 6-Pundinge eller 8 Stkr. 12-Pundinge Kanoner. Tegningerne skulde approberes af Søetatens Konstruktions-Kommission og Kanonerne udleveres fra Arsenalet. Endnu mærkeligere var det maaske, at Anordningerne fastsatte Præmier af 5 Rdlr. pr. Læst for Bygningen af uarmerede Skibe paa over 30 Læster, altsaa en lige frem Stats-Subvention.

Han paaviste i samme Skrift, at de i Danmark byggede Skibe vare 19½ Procent dyrere end de, der byggedes i Sverige, at der i de sidste 12 Aar var importeret i ny Skibe

flere Kommercelæster, end der var bygget i Landet, og tilskriver dette Skibbygnings-Kunstens lave Standpunkt herhjemme. »Den Konst«, skriver han, »at bygge et Skib efter Tegning, og at bygge tvende Skibe hinanden lige, er kun lidet bekjendt i disse Lande, undtagen her i Kjøbenhavn, hvor de fleeste af Byens Skibbygmestre have været fra Ungdommen paa Kongens Verfter. Det er formedelst deres Konstes Mangel, at Skibe ere dybere i Kimmingen paa den ene end paa den anden Side, at de seile bedre over en Boug end over den anden, at for en og samme Mand, som bygger tvende Skibe efter sine Tanker lige hinanden, bliver det eene en meget god Seiler, lystrer vel sit Ror og fører længe Seil, det andet derimod slet i alle sine Qvaliteter. For at der kan læres saavel at bygge efter en Tegning, som og at domme nogenledes om et Skibs Egenskaber efter Tegningen tilbyder jeg mig, om det høie Admiralitets- og Commissariats-Collegium vil tillade, her i Byen at holde offentlige Forelæsninger og Information for dem, som agter at opoffre sig til Skibsbyggeriet . . .« Hans fri videnskabelige Blik paa Bygnings-Spørgsmaalet, forekommer det os, ret kommer frem i følgende Ytring »At binde Skibsejeren og Skibsbyggeren til at følge visse forfærdigede Tegninger til slige armerede Skibe, kan grundigt frygtes at medføre de skadeligste Følger; fordi de Genier, der have baade Kundskab og Lyst til Skibstegningers Forfærdigelse, see sig derved stoppet al Adgang til Udøvelsen. Desuden er Skibbygnings-Videnskaben en af dem, der endnu kan imodtage mangfoldige, ja uendelige Forbedringer, inden den naaer Fuldkommenhed.«

Gerner blev anmodet om at fremkomme med en fuldstændig Plan til Oprettelsen af en Konstruktions-Skole, og afgav den til Kommerce-Kollegiet, som derpaa fremkaldte

en Kongelig Resolution af 31te December 1776 om Skolens Oprettelse. Han blev saaledes Stamfaderen til den nuværende Skole og til al videnskabelig Undervisning i Skibbygnings-Kunsten her i Landet. Selv udnævntes han til Hovedlærer og Lektor ved Skolen, med 300 Rdlr. i aarlig Gage, og fik Tilladelse til at holde offenlige Forelæsninger over Mathemathik, Mekanik og Fysik samt til frit at forsyne sig med alle dertil nødvendige Instrumenter. Det gjaldt nu blot om at finde Byggeplads til det ny Institut, men her paa strandede Sagen. Gerner holdt i 1777 Forelæsninger over Vandbyggeriet for Sø-Officererne, og har utvivlsomt ogsaa undervist i sin Kunst; men Skolen blev foreløbig kun paa Papiret. Det ses af en Skrivelse af 18de Februar 1777 fra Kommerce-Kollegiet, at den paatænktes opført paa den saakaldte Bagges-Plads, ud til Toldbod-Gaden, hvilken tilhørte Sø-Kvæsthuset, men noget endeligt Resultat foreligger ikke.

* * *

Af Gerners Virksomhed uden for hans Stilling som Søofficer og Skibbygger er den, som han udfoldede i det Kongelig danske Landhusholdnings-Selskab ubetinget den mærkeligste. Han indtraadte som Medlem i Selskabet 1769, altsaa i sit 27de Aar, og han, Søofficeren, valgtes den 13de Oktober 1774 — umiddelbart efter Vedtagelsen af de nye Love, der vare udarbejdede af en Kommission, hvori han havde Sæde, — til en af Selskabets tre Præsidenter. At de Love, som Gerner havde været med til at udarbejde, maa have været gode, er man berettiget til at tro deraf, at de stod ved Magt næsten uden Forandringer til 1857. I Slutningen af 1779 fratraadte han Præsident-Pladsen, men gjenvalgtes den 24de December 1783 og beholdt derefter Stil-

lingen til sin Død. Blandt hans Kolleger imellem Præsidenterne kan nævnes Professorerne Bugge og Abildgaard, samt den ofte omtalte senere Statsminister Ove Malling. Siden 1774 var Gerner dertil Formand for Selskabets faste Kommission for Kunst- og Fabriksager, hvortil han gjenvalgtes hvert Aar. Ogsaa her gjorde hans overlegne Aand, hans Viden og fast utrolige Arbejds-Dygtighed sig gjældende, og ingen kan vel med større Sikkerhed vidne herom end hans Kollega Malling. Denne skriver: »af 365 Betænkninger, som Selskabet i sin Tid modtog fra Commissionen om forskjellige Ting, Konst- og Fabrikfliden vedkommende, affattede han som Formand over 300. De øvrige ere skrevne . . . før 1783, da Gerner af andre Arbeider var overvældet. Endeel af bemeldte Betænkninger ere grundede paa vidtløftige foregaaende Undersøgninger og Prøver, hvilke han sædvanligen med megen Nøiagtighed og Flid anstillede.«

I 1773 udsatte Selskabet, efter Regjeringens Tilskyndelse, sin største Guldmedaille for den bedste Afhandling om, hvorledes udtærsket Korn paa bedste og billigste Maade kunde tørres til Magasinering eller Forsendelse. Gerner vandt Medaillen. Hans Besvarelse af Opgaven var, lige som alle andre Prisskrifter, indsendt uden Navn og afskreven af en anden Mand; men for at undgaa enhver Mistanke om, at Venskab havde havt noget med Sagen at gjøre, anmodede han om, at Medaillen maatte blive udsat igjen for en anden Opgave. Det er ikke Stedet her nærmere at komme ind paa denne Afhandling; kun skal det som et yderligere Bevis for dens Betydning oplyses, at Etatsraad Jonas Collin, Selskabets senere Præsident, udgav den som et særligt Skrift forsynet med Tegninger i 1820, altsaa 45 Aar senere. Som det var at vente med et Arbejde fra en praktisk Mand, var her ikke Tale om en blot videnskabelig

Fremstilling, men om en Ide, der skulde føres ud i Livet. I en ledig Bygning i botanisk Have ved Toldbodveien anstillede han Forsøg, og i 1784 anbragtes to af hans Maskiner i et af det østersøiske Kompagnis Pakhuse; at dette ikke var et ringe Værk viser Udgiften, der blev anslaaet til 10,000 Rdlr., som udrededes af Regjeringen.

Det er i det hele taget forbausende at se, hvorledes han syslede med Arbejder, som man skulde synes, laa fjærnt fra en Mand, hvis Hoved-Virksomhed laa paa Skibværfter, hvis Tanker skulde synes fuldt optagne af Skibe, deres Bygning, Armering, Tiltakling og andet lignende. Man ser ham efter Rentekammerets Anmodning konstruere Apparatet til en nøjagtigere Korn-Maaling, han ventilerer Sø-Qvæsthusets Lemme- og Sygestuer samt Fængslerne i Nyholms Hovedvagt; til det asiatiske Kompagni indretter han Skruer til at sammenpakke Kattun-Baller; til Kommerce-Kollegiet erklærer han sig om Anlæget af en Knappe-Maskine samt om Metal-Slibe- og Polerværker; Over-Berg-Amtet i Kongsberg spørger ham om, hvorledes dets Tovværk bedst skal anskaffes og prøves; Rentekammeret beder ham være til Stede, naar de af ham udviste Espe-Træer i Søndermarken (muligvis til Korn Torrings-Maskinen) skulle fældes, og om at besorge Transporten; man anmoder ham om en Erklæring angaaende en tysk Maskine til Brug ved Bygning under Vandet; der foreligger Beskrivelse fra hans Haand om en Maskine til at dreje Staalvalser med, om en Valsemaskine til Sølv, begge til Monten i Kjøbenhavn, om en Tvinde-Maskine til Lærreds-Fabriken i Lyngby, og efter hans Plan skal et Menneske med denne Maskine kunne udrette lige saa meget som 48 tidligere. Han vinder Videnskabernes Selskabs Præmie for en Maskine til at rense Indsøer med, og navnlig Søerne ved Kjøbenhavn, han giver Tegninger

og Forslag til et privat Skibsværft ved Helsingor. Den bedste Form for Skorstene til Bonderhuse udtaler han sig om; anstiller Undersøgelser og sammenlignende Forsøg med Sprøjter; konstruerer en Maskine til at optrække Trærødder med; kort sagt, fra alle Sider søgte man hos Gerner Raad og Hjælp ved Løsningen af tekniske Opgaver.

* * *

Lige som alle Mænd, der rage frem over Mængden, saaledes havde Gerner Misundere og Uvenner. Man ser det blandt andet af en Skrivelse af Marts 1784, der øjensynlig er et Forsvars-Indlæg fra hans Side mod et Angreb paa hans Embedsførelse, og det siges med tydelige Ord af de fremragende Personer, der holdt Mindetaler over ham. Naar *Tyge Rothe* klager over, at »Ministerskabs Mænd« og »Riddersmænd« ikke fulgte Gerner til Graven, og at der i Følget kun saaes faa af »Hofsalenes Mængde« og kun »een af Tjenerne ved det Statens Collegium, hvilket Gerner havde været underordnet« og naar han tilføjer, at det bliver de Borteblevnes Sag at forsvare dette, men det vedkommer ikke Gerners Rygte, saa ligger heri klart nok, at der har været Kredse, hvor den Afdøde ikke var skattet efter Fortjeneste. I det hele ofrer Rothe et større Afsnit af sin Tale til et Angreb paa Gerners Modstandere, og stærkest kommer det frem, naar han siger, at den Afdøde nu er gaaet derhen, »hvor de haardhjertede, de utaknemmelige, de lyvende og de skumlende ere borte.« Ogsaa Rahbek antyder dette Forhold, naar han siger: »høien Siels Kraft fordrer det, at kiempe mod ubillige, ufortjente Sinds Krænkelser, og dog at blive sig selv lig, ja Gerner var uforfærdet,« og naar han, sigtende til at denne ikke havde modtaget ydre Hæders-Beviser, siger, at Medborgernes Kjærlighed og det Værge, han bar, vare hans Ærestegn, og derpaa fort-

sætter: »Høi Rang, Ordens-Baand og Stierner, naar de pryde den Retskafne og Fortjente, bør ganske vist indgyde os dobbelt Hoiagtelse for Manden; men Misbrugen, der fordærver alt, har indhyllet disse Ærestegn i Mistankens Taage; derfor ere de ikke almindelig hædrede; derfor tildeele Kongerne dem sieldnere . . . Naar? I hvilke Forgemakker? Ved hvilke Smaakunster? Paa hvilke Smutstier tiggede Gerner Æren?« Selv Malling, der i sin Tale ellers intet Sted optræder bebrejdende over for nogen, berører Sinds-Krænkelser, der smertelig berørte Gerner, og skriver, at han nogen Tid før sin Død ofte var mismodig »som den, der seer og føler noget i sin Stilling, der krænker og nedbøier . . . Gerner udlod sig med, at han ønskede sin Afsked, vilde søge den, og drage sig hen til at gavne Fædrenelandet i en roligere Kreds, skulde hans daglige Udkomme endog være nok saa knapt.« Gerners Liv har saaledes sikkert indeholdt adskillige bitre Skuffelser og Ærgrelser, om de end ikke vare saa svære som de, der ramte hans Fader.

* * *

Samtiden berømmer ikke blot Henrik Gerners Kundskaber, praktiske Dygtighed og Flid, men sætter ham dertil højt som Menneske. Det var vel Skik den Gang at bruge stærke og højtravende Ord, naar man efter en fortjent Medborgers Død mindedes ham i Tale og Skrift; Fejl og Mangler bleve, lige som i Reglen ogsaa i vor Tid, dækkede med Pietetens skærmende Slør, men end ikke gjennem dettes Folder opdager man Pletter eller skjulte Steder paa Gerners Hjærte eller Karakter, saa at hvad der var at dadle, kun maa have været lidet. Som Bevis for hans Religiøsitet siger Malling, at da Døden nærmede sig, stod Gerner uforsagt som den, der intet har at frygte, rolig stod han ved Grænsen mellem Tiden og Evigheden. Hans Menneske-

Kjærlighed fik sit bedste Udtryk i de mange Maskiner, som han konstruerede for at spare Mandskabet for nedbrydende Arbejde, og ved flere af de Foranstaltninger, han traf for dets Velvære. »Velsignelsen gaaer fra Soestanden, naar dens Mandskab behandles ilde,« har han sagt, og han handlede derefter. For Tommermændene af den faste Stok fik han saaledes oprettet en 7de Klasse, hvori de gamle og udslidte Mænd kunde blive staaende med en Tærepenge. Hans Forhold til Løjtnanterne *Hohlenberg*, den senere dygtige Fabrikmester, og *Jessen* viser ham som den mest varmt følende og trofaste Standsfælle, og navnlig først nævntes Kjærlighed og Taknemmelighed mod sin faderlige Ven og Lærer fandt sit Udtryk i de varmeste Ord. Paa Lyst til at hjælpe andre, hvor han kunde, gav han mange Beviser, og det fortælles, hvordan han hyppig bragte Ofre for at følge denne Trang. Da Løjtnanterne *Egede* og *Rothe* sendtes ud for mulig at opdage noget om Østerbygden paa Grønland, medgav han dem, uden at de havde bedt derom, flere af sine bedste Instrumenter og Bøger, som han mente, at de kunde have Nytte af. Skibet »Proven« forsynede han i 1782 for egen Regning med en »Torden-Afleder«, en Maskine til at rense Drikkevandet, en »Luftstroger« m. m., og laante det endvidere en udmærket, meget dyr Kikkert. For Forsøg, der havde kostet ham omtrent 100 Rdlr., vilde han af Landhusholdnings-Selskabet ingen Betaling tage, kort! han nævnes som et sjælden hjælpsomt Menneske. I sin Levevis skildres han som jævn og tarvelig, kun paa Bøger og Instrumenter maa han have anvendt mange Penge, thi det hedder, at hans Samling af Værker vedrørende Mathematik og Mekanik var den bedste i Landet. Hans Bibliothek, der for Resten mest indeholdt Bøger angaaende Naturhistorie, Fysik, Rejsebeskrivelser, Økonomi og Statistik,

udgjorde 8 a 10,000 Bind. Man faar i det hele Indtrykket af, at Gerner var et meget sympathetisk, værdigt, beskedent, hjælpsomt og godt Menneske, der vandt Kjærlighed og Agtelse hos dem, der kom i Berøring med ham. Historieskriveren *P. F. Suhms* latinske Gravskrift over Gerner er et Vidnesbyrd om, hvorledes han opfattedes af Datiden, og Suhm satte sit Navn under Ordene som Pant for, at de vare sande. De lyde i Oversættelse saaledes:

»Henrik Gerner var en ypperlig Mand; stor i Videnskaber, større i Dyd, Oprigtighed og Ædelmodighed. Prydet med enhver Dyd, ikke hengiven til nogen Last, ædelmodig foragtede han de Underfundigheder, hvorved man tilsniger sig Venner og Velyndere; thi han kjendte sit Værd, han elskede Fædrelandet over alt.«

* * *

Saa fortsat, ihærdigt, aandeligt Arbeide, saa skaansellos Sliden paa legemlige Kræfter, der i Forvejen ikke skal have været store, dertil Skuffelser og Ærgrelser nedbrød Henrik Gerners Kræfter. Af og til var han sygelig, og i de sidste 3—4 Uger før sin Død følte han sig træt og mismodig; men han vedblev dog som sædvanlig at arbejde inde i sit Bibliothek, der tillige var Arbejdsværelse, dog ofte afbrudt af Sygdoms-Anfald, der afbrød hans Gjerning eller i al Fald gjorde ham den saare besværlig. Den 26de December 1787, altsaa da han kun var $45\frac{1}{2}$ Aar gammel, blev han saa ramt af et apoplektisk Anfald, og næste Morgen døde han. Atter her træffer man sikrest det sande ved ordret at gjengive, hvad hans Medarbejder og Ven, Ove Malling, skriver:

»Gerner befandt sig, som i de nærmest foregaaende Dage, ikke vel, men uvant til at blive hjemme, fordi han

ikke fandt sig vel, vilde han gaa ud at tale med Hans Excellence Hr. Admiral Fontenay, der havde været hans Cadet-Chef, som han fra den Tid af og fremdeles ærede, og til hvem han havde særdeles Fortroelighed. Til den Ende gik han hen imod Middag ind i sit Arbeidsværelse for der at klæde sig, og imidlertid at tale med Instrumentmager Lerra. Neppe var han paaklædt, førend han pludseligen følede et hæftig Sting, eller Hold, som han sagde, i Ryggen og gjennem Brystet. Han maatte ledes til Sengs, kunde ikke afklæde sig selv, og Aandedrættet blev ham svært. Han blev strax aareladt, men det lettede ikke. Det eene Been blev ubevægeligt. Han sagde strax og siden jevnlig at det var Apoplexie, og at det blev hans Død. Justitsraad og Professor Callisen, som han lod kalde, anvendte alle de Lægemidler, som han fandt anvendelige. De bleve alle forgieves. Han merkede, hvorledes Legemet efterhaanden blev føleslost fra under op, gav det med megen Sindsroelighed tilkiende for de Omkringstaaende, og døde om Natten Kl. $4^1/_2$. Indtil det sidste Øieblik havde han samme Lys og Virksomhed i Sielen, som i hans sundeste Dage, og Døden i Legemet sporedes hverken i hans Tanke eller Tale. »Mit Hoved er nu saa klart,« sagde han undertiden, »som det ikke længe har været.« Alle, som hørde ham, merkede det samme, og vilde derfor ikke troe, at Døden var ham saa nær, som han selv troede og følede.

Imidlertid var hans Opmerksomhed henvendt snart til det ham forestaaende Liv paa hiin Side Graven, snart til det, han havde ført paa denne Side, og hvad som i dette havde lagt ham nærmest om Hierte. Med Hr. Provst Tybring, som han strax, da han var gaaet til Sengs, bad sende Bud efter, og som tvende Gange var hos ham, talede han ærbødigen om Gud og Religionens Helligdomme, begierede

at communicere, og ønskede ret inderligen at døe, eller som han sagde, »at Gud vilde være ham saa naadig, at løse op for ham.« Med Hans Excellence Admiral Fontenay, som ogsaa efter hans Begiering kom til hans Dødsseng, talede han meget fortroelig om den Stilling, hvori han havde staaet i Søe-Etaten, og da Hr. Admiralen i Samtalen herom nævnede, at Hans Kongelige Høihed Kronprindsen havde med Naade og Yndest anseet ham og hans Arbeider, sagde han blandt andet med megen Følelse: »Gid det gaae Ham vel! Gid det gaae Danmark vel!« Han bevidnede dernæst erkiendtlig, hvormeget han havde Admiralen at takke fra hans første Ungdom af, bad ham antage sig adskillige unge Søe-Officerer, som han havde anviist i Videnskaber, og som han vidste dyrkede dem med Hæld, bad ham tænke paa hans Kone i hendes Enkestand, at sørge for at hans Papirer og Haandskrifter, som han testamenterede til tvende af ham i Constructionen underviiste og for Constructionen bestemte Lieutenanter, Jessen og Hohlenberg, sikkert kom i deres Hænder, og anbefalede ham det 80 Kanoners Orlogsskib, som han sidst havde gjort Tegning til, at dette Skib efter Tegningen maatte blive bygget, da det, som han forsikkrede, »vilde blive et smukt Skib, og et godt Skib.«

Med hans Kone, Charlotte Sophie Rasch, der havde levet med ham i Ægteskab siden Aaret 1773, talede han som den gode og retskafne Mand, bad hende om, ikke at være for meget bedrøvet, og trøstede hende.

Lieutenanterne Jessen og Hohlenberg kaldte han for sig, først hver for sig, siden begge tillige, bad dem, som en Fader kan bede sine Børn at være eenige, holde ubrodeligt Venskab og gaa hinanden tilhaande med Kundskaber, »da de,« som han sagde, »foreenede kunde gjøre Danmark Gavn.« Han tog høitideligt Løfte af dem derom, lod dem hver især

give ham Haand derpaa, tog siden begge deres Hænder, lagde dem i hinanden, og begge i sine, trykkede dem tilsammen, og var nu i nogle Øieblik saa bevæget, at han ikke kunde tale.

Selskabet af Soe-Officerer (Soløjtnant Selskabet) bad han ved Lieutenant Sneedorf hilset, og dets Medlemmer forsikkret, at han agtede dem, at han paa sin Dodsseng anbefalede dem at blive ved at gaae frem med Eenighed, da Selskabet vilde stifte Nytte«.

Landhuusholdnings-Selskabet erindrede han ligeledes, bad det ved Lieutenant Jessen til en af Præsidenterne hilset paa en Maade, der viisde hans Høiagtelse for Selskabet og Venskab for hans Medarbeidere i samme.

Saaledes endte Gerner sin Bane med glad Fremsyn til det Tilkommende, med stadig Opmerksomhed paa det Nærværende, med roeligt Tilbagesyn til det Forbigangne. Venners Taarer, som fældedes over hans Leie, rørde ham, men de droge ikke hans Ønsker tilbage fra Evigheden; og mindede ham en Tanke om Ubehageligheder eller Fortrædeligheder, ham vare mødte, undertrykde han den, og »tilgav«, som han sagde, »af sit gandske Hierte«.«

* * *

Dette Dodsleje giver et lysende Billede af hans ædle Karakter. Hans Ligbegængelse viste, hvor højt han skattedes af sine Medborgere. I højtidelig Taushed skred Følget, der talte over fem Hundrede Mennesker i alle Livstillinger, fra hans Hjem paa Hjørnet af Bredgade og Blancegade (nu Fredericiagade) til Holmens Kirke, og man trængte sig frem for at bære Kisten. »Paa Danmarks Skuldre Gerner bragtes til sin Grav,« skriver Suhm. I en muret Hvælving, Nr. 25, der findes under Gulvet i Kirkens Kapel og omtrent midt

for Indgangs-Porten fra Kirkegaarden, staa nu hans og hans Hustrus Kister. Paa den sydlige Længdevæg findes, ligeledes lige overfor Døren, et Monument af graat Marmor med den foran nævnte Indskrift af P. F. Suhm.

* * *

Henrik Gerner var ikke glemt, fordi han var borte. Mindetaler holdtes i flere Selskaber af fremragende Mænd. I Lunden ved Jægerspris satte Arveprins *Frederik* ham en Mindestøtte, udført i norsk Marmor af Wiedewelt, noget i Stil med de gamle romerske Cipper, hvori var hugget Gerners Navn og forskjellige Sindbilleder, saasom en Feston med Kornaks, en Delfin, der bærer en Kanon og en Slags Afbildning af Dokkens Pumpeværk. Hans Buste staar for Tiden i det kongelige Landhusholdnings-Selskabs Lokaler, paa Orlogsværftets Konstruktions-Kammer, paa Søofficers-Skolen og i Efterslægtens Skole. Det smukkeste Minde sattes ham af hans Kammerater, Sø-Officererne, som sammenskød den nødvendige Sum, for at der kunde slaas en Medaille til Erindring om ham. Paa den ene Side ses Gerners Brystbillede med Overskriften: »Henrich Gerner, Fabrikmester« og med Underskriften: »fød 5. Julii 1741; død 27. Dec. 1787.« Paa dens anden Side er en Figur forestillende Archimedes, der peger hen imod Forstavnen af et antikt Skib; herover staar: »Vor Archimedes til Ære.« og under Figuren: »Af de Kongelige danske Soe-Officerer«. Ideen til Medaillens Form blev given af Suhm, og Præget blev gjort af Kunstneren Holm, der derefter blev optagen som Medlem af Kunst-Akademiet. Et Exemplar i Guld tilstilledes Gerners Enke med en Skrivelse saalydende: »Til Fru Gerner. Paa de Kongelig danske Soeofficerers Vegne, og efter deres Befaling, give vi os den Ære at tilsende Fru Commandeur-

inden vedfølgende Aftryk i Guld af den Medaille, bemeldte Søeofficerer have ladet slaae, for at vise hvor høit de skatte, hvor dybt de savne, og hvor inderlig de ønske at forevige Deres salig Mands sjeldne Fortjenester.

Kjøbenhavn, i Commissionen for Bestyrelsen af Gerners Medaille, den 26. Januarii 1790.

C. F. Fontenay. J. P. Wleugel.
O. Fischer. H. O. Sneedorff.

Exemplarer i Sølv overraktes ved Admiral Fontenay til Hs. Maj. Kongen, Enkedronningen, Arveprinsen og flere Personer af det Kongelige Hus, dernæst til Suhm, den svenske Kontre-Admiral Chapmann, til Ove Malling, til Digteren Thaarup, der havde skrevet Kantaten, som blev afsungen ved Gerners Sørgefest, og endelig til Gehejmeraad E. C. E. Schack. Denne sidste følte sig saa tiltalt af Sø-Officerernes smukke Tanke, at han stiftede et Legat paa 300 Rdlr. Courant, der skulde anvendes til en aarlig Præmie-Medaille til Gerners Minde. I Fundatsen, der af Kongen blev konfirmeret den 1ste Juni 1792, skriver Legatstifteren blandt andet: »Saa haver jeg af Høiagtelse for en Mand, som har fortjent og nydt saa megen Hæder, og af Ærbødighed for den i Fædrenelandet agtbare Stand, som har viist ham saa ærværdigt et Æresminde, samt med Ønske: at mange af de unge Mænd, som opvoxe til det danske Søevæsens Tjeneste, maatte alt meer og meer sætte Priis paa de Videnskaber, der udmærkede Henrich Gerner, besluttet at skjænke en Capital, ved hvis Rente et Aftryk i Sølv af denne Medaille kunde aarlig tilveiebringes, for at gives som Belønning til den af Søecadetterne ved det Kongelige Søecadet-Academie, som ved en til den Ende anstillet Prøve-Examen, viser meest Indsigt og Kyndighed i de Videnskaber, som danne Søe-

Officeren, især i Mathematiken . . . . . Chefen for Søecadet-Corpset skal være Stiftelsens *Ephorus* . . . . . og aarlig skal bekostes: 1) Et Exemplar af Medaillen, slaget i Sølv, ikke under otte Lods Vægt, med den Inscription om Randen: *Kun ved Flid og Dyd vindes Hæder* og 2) Et Futteral, hvori den lægges, paatrykt denne Inscription: *Præmie-Medaille til Gerners Minde,* med det Aarstal i hvilken Præmien udsættes«. Reglerne for denne Medailles Uddeling ere vel i Tiden undergaaede Forandringer; men endnu uddeles Medaillen af Chefen for Søofficers-Skolen.

Endnu et lille Minde om Gerner have vi fundet hos Sønnesønnen af den omtalte Løjtnant, den senere udmærkede Fabrikmester F. C. H. Hohlenberg. Det bestaar i en ejendommelig malet Træramme, der omfatter det bekjendte, fortrinlige Kobberstik, stukket af Preisler, af hans faderlige Ven og Lærer. Paa begge Sider af Billedet er indfattet Aftryk af Præmie-Medaillen, men de faa Ord, der staa omkring det, fortælle maaske mere, end alt, hvad der er skrevet til Ære for den Hedengangne. De lyde saaledes: »*Han elskte Mennisker som Howard.*) Han tænkte dybt og klart som Newton. Han var mig mere end Fader*«.

Endelig staar tilbage at nævne det Billede, som Selskabet af Søe-Officerer, stiftet 1784, det nuværende Søløjtnants-Selskab, gav Plads i dets Forsamlings-Værelse. Det er malet af Jens Juel. Vi, der have den Ære at høre til dette Selskab, kjende det alle. Med Beundring have vi betragtet det smukke, forstandige, livlige Aasyn og med Ærbødighed have vi læst de Ord, hvormed Selskabets fordums Lærer sendte sine Kammerater den sidste manende Hilsen.

---

*) *J. Howard.* En stor engelsk Menneskeven, hvis Monument findes i St. Pauls Kathedralen i London.

Maatte hans Aand til fjærne Tider hvile over Medlemmerne, maatte den vække en mægtig Higen efter at ligne ham, som Menneske, som So-Officer, maatte den styrke Længslen efter Kundskaber, og maatte den frem for alt rodfæste Kjærligheden til Fædrelandet — det han satte over alt — da hædre vi paa rette Maade

Henrik Gerners Minde.

„Ørnen".

Kong Christian VII.'s Reise- og Lystjagt.

Løb af Stablen 1776. 83 Fod lang. 26 Stkr. 4-pundige Kanoner. 29 Mands Besætning.

Uddrag

af

Mindetaler,

holdte i Anledning af *Henrik Gerners* Død.

I et Mindeskrift om Gerner bør formentlig ikke savnes de Taler, der holdtes til hans Ihukommelse efter hans Død; men da de dels findes trykte i forskjellige ældre Skrifter og dels ere for lange til helt at optages i denne lille Bog, gjengives her kun saadanne karakteristiske Brudstykker, som bedst vise, hvor høit skattet han var af sin Tid.

* *
*

Uddrag af »Tale til Erindring om det Kongel. Danske Landhusholdnings-Selskabs afdøde Præsident Henrik Gerner . . . holdt i Selskabets overordenlige Møde den 19de Marts 1788, da Selskabets Patron, *Hans Kongelige Høihed Kronprinsen* der var nærværende, af **Ove Malling,** Justitsraad, Kommiteret i det vestindisk-guineiske Rente- og General-Toldkammer, en af Selskabets daværende Præsidenter.«

. . . . . „Ofte har min Tanke zittret tilbage til hiin saa sørgelige, men i Sorgen og ved Sorgen saa høitidelige Dag, da den ædle Mand . . . Henrich Gerner, bragtes til Jorden. Jeg ser nu som da Sorgen tegnet i saa mangt et værdigt Ansigt, mindende Taarer i saa mangt et modigt Øie . , . Aldrig kan, aldrig skal det gaa mig af Minde, hvorledes jeg der saae Ungdommens fyrige Ild foreene sig til Sorg med Alderdommens gjennem Bølger og Farer provede Sindighed, Historieskrivernes Suk blande sig med Digterens, Haandværksmandens med Konstnerens, Religionsforkynderens med Sværddragerens: alt ordnet til Hæder, intet til Prunk. Der var kun een Rang, den at følge ham eller bære ham, kun eet Maal, det at sukke ved hans Grav . . . . . Ogsaa vidne vore Aarbøger, at naar Floden forsømtes, og Søemandskab ringeagtedes, da maatte Danmark skielve . . . . men var Floden i Stand, havde den Tordenskiolder og Juler til at styre dens Fart og dens Torden, da kunde Fædrelandet see sine Grændser sikkre, . . . Hvad Orlogsfloden er for Søestaten, det er han, der giver Skibene deres rigtige Form, deres virksomste Kraft, deres sikkreste Gang: den sande Fabrikmester for Floden . . . Hvad Under da, at Danmarks fierde Christian, denne Nordens første Skibsanfører . . . anseer Flodens Fabrikmester som hans anden Haand . . . Men fremad imod Midten af det attende Aarhundrede fandtes Skibbygningskuosten endnu famlende mellem Haandgreb i arvet Sagn, og tildeels paa Slump antagne Afmaalinger . . . men nu traadte Mathematiken frem for mægtigen at opklare det Forborgne . . . Flodebyggeren ser, at Skibbygningskunstens største Hemmeligheder hvile, ikke i Verfternes inderste Giemmer, men i Geometriens og Physikens og Mekanikens for enhver tilgiengelige, skiøndt vanskeligen tilgienglige Skatkamre . . . Henrich Gerner havde ganske opoffret sig til de tvende den menneskelige Forstands uafviselgste Veiledere, den fremvoxende Fabrikmesters troefasteste Lærere, Geometrien og Mekaniken; med dem havde han hældigen søgt at forbinde de til Skibbygningen, især i nærværende Tid, fornødne eller gavnlige øvrige Videnskaber, Physik, Hydravlik, Hydrodynamik, Tegning . . . Bekiendt alene ved egen Flid, med dem alle, og nøie bekiendt med nogle, havde han beriget sig ved Erfaringer paa en Søereise til det vestlige Indien, havde besøgt Europas vigtigste Orlogshavne, havde udenlands lært at kiende adskillige ypperlige Lærde, men end meere deres Værker . . . Han havde reist for at søge Videnskab og kiende Skibe, og hældig i at finde, fordi han vidste at søge, kaldes han tilbage, og sættes strax i Flodens Fabrikmester Embede. Gerner forstod dette Embede, sin Videnskab hen-

given, om Søestandens sande Ære og Styrke nøiagtigen oplyst, for alt hvad der hørte til Floden, være sig levende eller døde Kræfter, ivrig, virksom, utrættelig. Fremmede Lærde, selv brittiske Mathematikere, i hvor gierne Britten tilegner sit Fødeland al udmærket Kundskab og Kraft, havde spaaet Danmark i ham en af Europas ypperste Flodebyggere; og han blev det. I hans korte fiorten Aars Embedstid forøgedes, efter hans Tegning og under hans Underviisning og Bestyrelse, Floden med 25 Rangskibe og Fregatter, dens dundrende Styrke med henved 1400 Kanoner: uberegnet de Skibe af samme Slags, som han modtog ufuldfærdige og lagde sidste Haand paa: uberegnet de adskillige mindre Seilere, han ogsaa bygde og væbnede til Flodens Tjeneste: uberegnet Forsvarsskibene, Forsvarsprammene, den synkefri Forsvarsflode, han dannede for Kongestadens Tryghed, og udmærkede ved truende Kraft: uberegnet Skibet, han dannede for Kongehuusets Lyst og udmærkede ved Bekvemmeligheder og ædel Smag . . . I samme Tid reiste sig under hans Hænder dette af Klygt i Opfindelse, af Nøiagtighed i Udforelse, af Nemhed i Gang og i Drift saa herlige Pompeværk paa Dokken, som næsten alle her i Hovedstaden vide at nævne, fordi det blev til. Kiendere at sætte Priis paa, fordi det har mekanisk Værd, Flodens Mandskab at velsigne, fordi det lettede dem et Aag, haardt som Trællenes . . . Flodens Tiltakning skulde forbedres, . . . Flodens Bemanding skulde nøiagtigere beregnes . . . Spiisningsoekonomien undersøges, . . . Sygepleien forbedres . . . Muddringen i Flodens Kanaler og omkring dem skulde gribes an med Kraft, ... Holmens Hovedmagaziner skulde eftersees, ordnes, forsynes. Forsyningen forud beregnes: Flodens hele Forfatning skulde oversees, . . . et fast Forsvarsværk paa Reeden skulde anlægges, . . . Enhver for sig af disse Undersøgninger og Foranstaltninger, naar den ikke overdroges til ham aleene, fandtes vigtig nok til, deels at undersøges, deels at iværksættes af særskilte Commissioner. Men hvor var da den af disse Commissioner, i hvilken eller for hvilken han jo tænkde, førde Pen og arbeidede med en Kundskab, en Velvillighed, der tildrog ham hans Medarbeideres Høiagtelse, deres fulde Tiltroe? Og hvor var der noget ret vigtigt i Udøvelsen, at det jo besynderligen overdroges til ham? Saaledes blev blandt andet Befæstningen paa Reeden og Dokkens Hovedforbedring hans sidste Leveaars Bierarbeider. . . . Og midt under alt dette beregner og aftegner han dog, saasnart de nødvendige Artilleriprøver vare foretagne, dette fiirsindstive Kanoners Rangskib, hvis fra de hidtil bygte Skibe i mærkelige Dele forandrede Form er bestemt til at giøre en nye Tidspunkt i

Flodens Bygningsmaade . . . Var det mig givet her at kunne tale med Søebyggerkundskab og Søemandsfriehed, da maatte den Opmærksomhed, som jeg seer at Fædrenelandets Kronprinds værdiger, og saa mange dets ædle Mænd forunde den blotte Benævnelse af Gerners Arbeider for Søevæsenet, opfordre mig til at gaae dybere ind i disse Arbeider . . . . . Dette kan dog ikke blive skiult, og behøver ei at være det, hvad kyndige danske Søemænd offentlig tale. Og hvad tale de? De sige, at Skibene som Gerner bygde, vare de bedste Danmark nogensinde har havt, skiønne i Form, stærke i Forbinding, snilde i Fart, skarpe i Luvholdning, stive i Kuling, magelige i Søegang, kort: herlige Krigsskibe, herlige Søeskibe. De sige, at Holmen og Floden i hans Embedstid som Fabrikmester vandt i Arbeiders Værd uden at staae tilbage i Mængden, naar alt samles under mathematisk Synspunkt. De sige, at alt hvad han foretog sig for Floden og Holmen var stedse nidkiert, udtænkt, tilforladeligt. Intet Flikkerie, intet Fuskerie, intet til Pral, intet halvgjort. Alt fuldstændigt, saameget det kun kunde være det, fuldfærdigt saasnart det kunde blive det. Og hvilke Danmarks Søemænd er det, som, fra den Hoiagtelse heele Orlogsstanden eenstemmigen yder Mandens Indsigter, træde frem og med meest Varme tale saaledes om hans Værker? Det er dem, hvis Liv allerede har været betroet til Gerners Skibe, og fremdeles, naar Tiderne det fordre, kan vente at blive dem betroet. Det er den Flodens Admiral, hvis Styrke i Evolutioner er lagt for Fædrenelandets Øine, og som, værdig ved giennemtænkt Søevidenskab som ved Alder og Rang, staaer blandt de øverste af dem, i hvis Hænder Danmark i Ufredstider vilde med glad Tiltroe overgive sit Flag og dets Hæder. . . .

Gerner var bestandig et af dette Selskabs meest virksomme Medlemmer, ligesom han og var — vi sige det alle — den meest kyndige i alt hvad der angik Agerdyrknings- og Fabrik-Redskaber, og den sande Flid, som derved fremmes. Men ikke aleene i Selskabet kiendte vi denne Green af hans virksomme Kyndighed. . . . den kundskabsøgende Haandværksmand gik til ham, spurgte ham om Raad og fik dem . . . Han overgiver til Selskabet dette hans Priisskrift om Korntørringen, som, skiønt Forfatteren var unævnt, ikke kunde andet end tildrage sig Kienderes Opmærksomked og ham den udsatte Kongelige Belønning . . . Hans Arbeider for Handelens Skibsfart: derom vidne omtrent hundrede Skibe i Farten, bygte efter hans Anvisning, ikke aleene til at kunne føre Varer, men endog for en stor Deel til at kunne væbnes i Krigstid som Kaperskibe og imod Kaperskibe. . . . . Ikke aleene Orlogsskibet,

der værger Staten, men og Handels-Jagten, der bærer Statsborgerens Formue, Velfærd, Liv, vil han have bygget efter Tegning og Theorie. Til disse Tegninger, denne Theorie vil han offentligen give Anviisning. Han vil anvise dertil efter Mathematikens, Mechanikens og Physikens opklarende Grundsætninger, . . . og ikke aleene Skolernes og Academiernes, men især Verfternes og Værkstedernes Sønner skulle kunne høre ham, fatte ham, dannes ved hans Lærestoel . . . Havde han ikke det Lys i Kundskab, det Lys i Foredrag, der adkiller sand Videnskab fra lærd Vankundighed? og var han ikke vant til og øvet i at forklare sig for Arbeidsmanden? Man søge Værkstederne, hvor han saa ofte og saa gierne indfandt sig og opholdt sig! man spørge der Haandværkeren! . . . Nu undre sig da ingen over, at næsten alle hans Konges Collegier overdroge ham Forretninger, eller spurgde ham til Raads, og at hans Konge selv gav ham Befalinger om at træde ind nu i een, nu i en anden Commission borgerlig Vindskibelighed angaaende! . . . Men da overvældedes han og desmeer med Arbeider af mangehaande Slags. Intet saadant Arbeide fandt han sig dog besværligt, naar han kunde tage fat derpaa uden Fortrædeligheder, ordne dets Gang efter Vigtigheden af hans Embedsarbeider, Vigtigheden af dets eget Værd og dets Oiemeed . . . Overalt var han aldrig den der afveiede Pligter efter Sold, eller slog en ængstlig Cirkel om Embedsarbeider, for at kunne frabede sig eller vise bort fra sig, hvad der ikke laae indenfor dette Cirkelslag . . . At glide frem over Tingenes Overflade, og give intet Svar i hurtigt Svar, det var ham ligesaa fremmed som at vakle imellem Formodninger og Gietninger. Vished, bestemt Sandhed maatte han have, hvor de kunde faaes, skulde de end manes frem giennem Rækker af Tal, giennem Bunker af ældere og nyere Tiders Erfaringer, giennem nok saa moisomme Undersøgninger. . . .

Endnu staaer tilbage, at jeg nævner hvad han var i sit Hierte. Ikke heller her behøver jeg at skabe Ord, men kun at male sande Træk: ikke at være Taler, men blot at være Vidne: og med Danmarks Historieskriver skal jeg kunne sande: at der var ingen Dyd, Gerner jo kiendte, agtede, følede . . . Han havde den sandeste, den: at ære Guddommen og gavne Verden . . . I hans Øie havde Mennesket sit fulde Værd . . . „Velsignelsen", var hans Ord, „Velsignelsen gaar fra Søestanden, naar dens Mandskab behandles ilde" Kierlighed til Fædrenelandet luede høit hos ham, som den fordum luede høit hos hans Oldefader . . . Derfor virkede han troeligen og

villigen for Fædrenelandet medens han levede, velsignede det da han døde. . . .

Der var ingen gammel Videnskabsdyrker, han jo ærede uden at misunde: ingen ung, han jo yndte og vilde hæve: og fandt han disse Unge blandt Orlogsstandens Søemænd, da bleve de hans Venner fra den Tid de bleve Videnskabernes, hans Børn fra den Tid de fortrøeligen raadspurgte ham. Vidner derom, I unge Mænd! hvis Naturgaver han opmuntrede, hvis Flid han veiledte, hvis Ild for Landet han kraftigen nærede til at flamme frem, underholdt af Videnskaber og foreenet med Klogskab. Vidner derom, og bliver ved at vidne! thi lade I af at vidne, da vilde — ikke hans Skygge; han var beskeden — men Fædrenelandet, saalænge det er retfærdigt, vidne mod eder. . . . Den skal ikke fremstaae, der blændede ham med Skienk eller Gaver; men . . . han gav sig Bekostninger, som han aldrig begierte tilbage . . . Hans Haand var udstrakt til den fortrykte Flid, til den smægtende Nød. . . . . Det er alle dem, der kiendte hans daglige Liv, noksom bekiendt, at det var en Kiæde af Virksomhed, og at han udenfor Timerne, da han nød den umdværligste Roe, ikke havde anden Hvile end Afvexling i Arbeide . . . . Fra Orlogs-Verftet til Dokken, fra Dokken til Rheden, fra Rheden til Værkstederne, hvor Arbeider dreves for Verftet og Dokken og Rheden; der var ogsaa i de Dage hans Gang.

Nu træde da frem, hvo der ville af nuværende eller tilkommende Slægt, og spørge, hvad Ret denne Mand havde til Fædrenelandets Taarer? hvad Ret til at indbudne og uindbudne Skarer skulle sukke om hans Kiste og ved hans Urne . . . Han havde den Ret, som skyldes den udmærkede Statsborger, den retskafne Embedsmand, naar han gavnede som Gerner; den Ret, der kroner Videnskaber og fremlokker dem: den Ret, der tilkommer sielden Borgerdyd, glimrede den end ikke i Purpuret og paa Stridspladsene.

Danmark og Norge! elskte, herlige Fødeland! mærk Sandhedens Vink, hør dens Stemme! og vær retfærdig. Athenen og Rom vare det til sine Tider. Deres Borgere samlede sig velvilligen om Velgiørernes Gravsteder, og indprentede sig der Ærbødighed for Dyd og ædel Daad. Denne Ærbødighed gav dem Ild og Mod for Fødestavnen; og disse Stater stode. Men Athenen og Rom glemte Gravmælerne, og med dem Dyden og Daaden, de oplivede, og Staterne segnede — og faldt — og reisde sig aldrig.

Uddrag af en Mindetale, holdt i et Selskab (det patriotiske?) den 29de Mai 1788 af **Tyge Rothe.**

Oplyste Mænd! Fædrenelandets troefaste Venner! Efter eders Villie staaer jeg her, for at tale til Minde om Gerner . . . Nu gid jeg kun kunde tale stoere Ord til Mandens Roes. Hvor stoere de vare, de kunde vel være sande; og vare de da baade sande og stoere, de skulde vel vekke stoere Drifter i Siele . . . De Danemarks Sønner: de Norges Sønner, de henbaere hans Siels den forhen værende Hytte til Gravstedèn . . . hvad havde de gjort, dersom ei med høitopladne Røst kunde siges, at Manden havde visseligen været en sielden, og en for Fædrenelandet kosteligen gavnlig Mand . . . Saa hobeviis trengte de sig sammen ved den Liigfærd: de vare jo fleere end halvt et Tusinde: de trengte jo til af egen Drift . . . Saa du, den danske: den vor Hovedstads Almue! hvor skaffede du Liigfærden Merkelighed ved din stille Tavshed! O det saaes, hvor du kan have Tanke om almeen Vanhæld ved herlige Mænds Bortgang . . . Gerners Rygte uforkrenket: Liigskarens Hæderlighed uforkrenket, kan det være sandt — jeg veed ikke om det er sandt — at i den talrige Skare ei saaes Ministerskabs Mand: ei Riddersmænd, uden eene Kongens og Fædrenelandets Admiraler. Det kan være, at i Skaren fandtes færre end fire: maaske færre end tre af Hofsaelenes Mængde, om dette alt var sandt, hvad fulgte deraf? . . . dette, hvilket I, mine Herrer! vel biefalde: at naar en talrig Hob af ubudne fulgte Liigtoget, og naar i den Hob vare mange, hvis høie Geist og Værd var landkundbar: da blev derved og afgiort i positive Form, hvilket Rygte Gerner havde fortient. Derimod: at de, eller de ei vare i Skaren, det er en Biesag: det er en de Borteværendes Sag: den vedkommer ei Gerners Rygte . . . Søekrigens Mænd: de alle paa nogle faa: paa nogle saare faa nær: hvor trengte de sig til for at hædre Borgerdyd, og sielden Evne, anvendt til at gavne Fædrenelandet! . . . Landkrigens Mænd i Følget, . . . de toege ved Kisten: de baere den Kiste: . . . Der i den Skare: foruden Drabeligheds Mændene: saadanne Videnskabernes: saadanne Dommerviisdommens: saadanne Staetsforvaltningens: saadanne Konsternes Mænd, at hvilket Slags Kongeverk: at hvilket Slags Staetsforherligelse en selvtenkende Monark vilde skaffe, saa kunde han vel i Skaren have fundet duelige Hielpere . . . Men saa staaer jeg og stiveligen derpaa, at Festlighed, som den, der saaes ved Liigfærden, den kan kun virkes ved almeen Tanke: den kan kun virkes ved een i Timen almeen

Følelse: . . . Saae vi ikke de ærværdigste Kirkens Mænd at trenge sig til Skaren? Saae vi ikke den brave ærlige Levite, hvor han skubede sig ind blandt Krigermændene, de herligen borgerlig sindede Krigermænd, for at tage ved Kisten. O det er et Sandheds Ord, dette Suhmske Ord, at Danemark baer Gerner i sin Grav.

Han, Gerner, byggede Orlogsskibe: han byggede mange: . . . Fra Skibenes Top have Rigets Admiraler: har anden stolt Orlogs Krigere lade vaije Flag og Konge-Vimpel: og de alle have været høimodigen tilfreds med Skibene, der baere dem. Det er stoere Ord at torde sige om Gerner og hans Skibe: nu jeg staaer her hen for fleere Staetens berømmelige Flagmænd: nu jeg staaer her for den Mand, saaledes bekiendt bleven ved fiine Evolutions-Konst, og alskens andet prægtigt Høiadmiralskab, at vi . . . naar Kongen efter Dagenes Trang flyede ham heel sit Rigets Flode, da flux ved vort Haab saa fornuftigt, som fast, og frydeligt, nød vi i Tanken høipragtige Seir: høihæderlig Fred . . . Derfor hver Fædrenelandets Søn og Datter! hør lydt til, naar erfarne Orlogsmænd fortelle dig, at Gerners Skibe, fast som vare de organiske belivede Væsener, forstaae, hvad Høibefalingsmanden taler til dem ved Roeret og Seilene — viide som saadanne at lempe sig efter Bølgens Paabud — vide i mueligen korteste Tid ved vinklet Gang at trodse den retlige mod dem blæsende Storm, og at naae til Seilingsmaalet — Saadanne Soeskibe! Saadanne Batallie-Skibe! . . . O det maa dog være uryggeligen sandt, at han byggede Skibe til høi Fuldkommenhed. Hvor kunde det ellers skee, at Soeofficererne, alle som een, fra ældste Admiral af indtil yngste Lieutenant lade præge Skuepengen ham til Æresminde . . .

Vi skylde Gerner at paaviise ham, som værende i alle Commissionerne tillige: som værende den i hver og een af Commissionerne, hvilken havde at samle alle Meeningerne: at giennemtenke dem alle: forstaae dem alle: qvintessentiere dem alle: føre aldt det i Meeningerne befattede i harmonisk Consonants, og giøre eet af det alt, saa det kunde tages under Bedømmelse, og siden tiene som lydelig Norm ved Arbeidets Udførelse. Gerner var den, af hvem man krævede de strengeligen rigtige, og de haarfine Udregninger. Man vidste hvad han kunde yde: man kiendte hans goede Villie: man havde saa let ved at fatte hans lyse, for ald overflødig Snak, som for ald egoistisk Pral frie Foredrag: man fandt sig saa vel ved at høre ham, og at lade sig veiledes af ham. Man kiendte hans Iver for Staetens Vel og Hæder: hans reene Hierte: hans kraftige, dybt indtrengende, meget med eet overskuende Forstand . . .

Anspendt Arbeide opslugte alle Gerners Timer . . . men loed du dig fortæres for at gavne os, saa skal forvist din Ære hævdes: det faaer være din Løn for ufortrødneste Slid. Hvilken Virksomhed: denne Gernerske! — Om Formiddagen ved Verfterne: saa ved de til Defensions-Verket nødvendige Pæles, Spunsplankers, og af ham nye opfundne Rambukkes Forfærdigelse: saa ved Constructions Skoelen: saa ved Dokken. Om Eftermiddagen vel og ved Dokken: saa til Smeden der efter nye Modeller skaffede Jernet til Dokken og Defensions-Verkerne. Vel maatte ofte hans Middags-Madroe spildes: særligen, da det stoere Arbeide paa Reden begyndte. Der var han aarle og silde, og hvad krævede ikke Dokken af ham! Nød han en Times Hiemmeværen om Middagen, da stoede Underarbeidere der hobeviis: de krævede, hver for sig, Beskeed, og saa blev det sandt, at han ei nød Roe, men kun Hiemmeværen . . . Og naar Manden overkom aldt dette: naar han loed ingen muelig Vanskelighed være uforudseet: naar han forfuldkomnede Redskaberne, indtil Rambukke og Mudderøsere: naar han endog skaffede sig Tiid til at opsette Instruktion for Marketenderen paa Blokskibet ved Defensions-Arbeidet, da sandelig vorder han for mig en ubegribelig Mand, og jeg vældeligen hentvinges til at beundre ham . . . Vidner derom, hvor uadskilleligen han foreenede det at leve og det at virke! Siger: hvorledes han ideligen førde Arbeide med sig til Maaltidsbordet: ja end med sig i kiæreste Vennelaug . . .

Gerner! hvordan faldt Lodden dig til? Vandrede du ad bløde Vei? Trængte man sig til for at støtte under dig? Hvad blev din Rigdom? — Nogle Bøger og Instrumenter: kun Værktøi, hvilket du maatte have for at tiene din Konge. Hvad var dig lovet som Løn, og som Udsigt for den opslidte Mand. Gerner! hvordan faldt Lodden dig til? . . . Men vel ham, saa hans Gierninger vare! de have fulgt ham, som de skulle følge os, enhver den dødelige, og salig er han nu: salig der, hvor ikke Avinds, ikke Haderes Røst høres: der, hvor de haardhiertede, de utaknemmelige, de lyvende, og de skumlende ere borte . . .

Saa skuer jeg dig, Gerner! som du var omgiven med unge Mænd, dem vi ville kalde dine . . . de maatte vel trenge sig sammen omkring dig, og hvad de nu fortfrem virke i Borgerlighedens og Søekrigerskabs Cirkelen, det skal være som Minde om dig. O jeg seer dette med kloge Hensigter sig endnu tysholdende Selskab af unge Søekrigere, hvilke eenede stræbe frem til at kunne være Staetens Jueler og Tordenskioldet, naar det eengang rekker til dem, at een Fædrenelandets Konge byder dem føre det stolte

Admirals Flag. Der i det Selskab, hvor sad du froe som Lærere: som Fader: som selv en Sokrates! Og ellers, naar du i dine faa Hviletimer vilde qvæge den ved strengeste Grublen og Virken nedstemte Siel, hvor sad du da, og inddrak reene himliske Lyst ved at forædle de unge Mænd, der hengte sig ved dig, og derved loede kiendes det, der nu er saa sandt, som det er frydeligt for os at tænke, at Gernerske Geist beliver dem . . .

* * *

Uddrag af Tale, holdt af K*****. (i Selskabet »Kjæden« ?).

. . . . . Betragter jeg Gerner, som Menneske, som Borger, som Soekriger, som Embedsmand: betragter jeg, hvorledes han besad Alt, hvad der adler Manden, og manglede Intet, — hvilken Egenskab hos ham skal jeg vælge til Gienstand for min Tale? . . . Jeg vil prove paa, at fremstille Gerner, som et Monster paa den ægte Kierlighed til Fædrenelandet. Deels fordi denne Dyd var den første virkende Aarsag til alle Mandens uforglemmelige Handlinger . . . . Derfra den utrættelige Lyst og Aarvaagenhed, hvormed han, som ung Soekriger, nytter sine Læreres Underviisninger, udgrandsker Vindenes Fart, beregner deres Virkninger paa den uhyre Maskine, der paa et troelost Hav bærer saa mange Menneskers Skiæbne, og undertiden heele Rigers Hæld og Hæder, . . . og andre Ting, hvilke Soehelten, naar han skal fortiene dette Navn, ikke kan undvære, at have fuldkommen inde. Disse vare de første Kundskaber, vor Gerner erhvervede sig, og at han havde bragt dem til frugtbringende Modenhed, derom lad vore Soekrigere, som i ham have fundet og tabt en Fader, en Ven, en Leder, være Vidner . . . . Landsmænd! Skionsomme, upartiske Landsmænd! besoger selv vore Holme, skuer den frygtelige, men skiønne Linie af Krigsskibe, der her fremstiller sig for Eders Die! hører Kienderes Dom over deres Værd, og jeg skal være trøstet for den Umuelighed, at kunne beskrive den. — O Gerner! stille, stille, som du selv, hvile de nu, Mindesmærkerne paa din Indsigt, din Flid, din Hengivenhed for Land og Konge. Hvo, som seer dem, skal pryde din Grav med en Borgerkrands: Ak! — at han ikke mere kan flætte den om dine Tindinger! — Men byder Noden, at de engang flyve til Kampens Bulder, da skal din Aand usynlig svæve over dem: giennem Bolgernes Brusen, Stormenes Tuden, Kuglernes Hvinen og Doendes Skrig skal den

tilhvidsle vore altid kiekke Søemænd: „Vel Danske! værer store, slaaer som Mænd! og tillader ikke, at mit Verk uhævnet bliver et Bytte for gierrige Fiender, eller et Rov for det graadige Hav.“ . . .

Men Manden, der skal fortiene at fremsættes som Mynster paa ægte Kierlighed til Fødelandet, maae, foruden at være virksom, indsigtsfuld, modig, tillige være uegennyttig og god, Ordet taget i sin strængeste Bemærkelse . . . Eiede Gerner Guld? eller — Egennytten samler dog gierne for at beholde — tilsperrede Jernkieder og kunstige Laase Giemmerne for det, han eiede med Rette? Vi vilde adspørge hans efterladte Hustrue; vi vilde raadføre os med Kummerens Børn, der følede Virkningen af hans ædle Rundhed. End Æren da? var maaskee den hans Afgud? — Ja! den Ære, der er uadskillelig fra store Fortienester, Bevisthed om sine Handlingers Værd, Monarkens Høiagtelse, Medborgeres Kierlighed, den, ikke saa meget søgte han, som vandt. Denne og det ærværdige Værge, han bar, vare hans Ærestegn. Høi Rang, Ordens-Baand og Stierne, naar de pryde den Retskafne og Fortiente, bør ganske vist indgyde os dobbelt Høiagtelse for Manden, men Misbrugen, der fordærver alt, har indhyllet disse Ærestegn i Mistankens Taage; derfor ere de ikke almindelig hædrede; derfor tildeele Kongerne dem sieldnere . . . .

En voldsom Sygdom, een af disse, der dræbe næsten i det samme Øieblik, de begynde, indvier pludselig Gerner til Graven. Mennesket fortiener Overbærelse, om det gyser ved uformodentlig at skue den mørke Huule, der snart skal giemme dets livløse Støv. Gerner skal ikke opfordre os til denne Medlidenheds Følelse: thi han frygter ikke Døden. Hvi skulde han heller? Regnskabet, det vigtige Regnskab, han skylder Skaberen, er jo længe siden bragt i Rigtighed; en god Samvittighed, forhvervet ved en heel Levealders uophørlige Dyder, har underskrevet det. Derfor hviler Roelighed og Tilfredshed paa hans dødblege Ansigt, derfor kaster Sielens Munterhed endnu sine funklende Straaler igiennem det matte Øie. Hans Dødsseng er omringet af en elskende Mage, nu stum, graadlos af Smerte, ak! snart skal hun fælde ømme og qvindelige Taarer ved sin Elsktes kolde Liig; af Venner, hvilke, deels Høiagtelse, deels sønlig Kierlighed for en døende Fader havde henkaldt, for at være Vidner til deres og Fædrenelandets saa smertende Tab. Følende disses Jammer mere end sine egne Lidelser, har han Kraft nok til at ville troste dem, til at meddele dem sin sidste Villie. Selv denne indeholder Beviser paa Kierlighed for Medborgerne og Fyrsten . . .

Hohlenberg og Jessen! — de han har opdraget til at indtage den Plads, han mueligt længe har følt, han selv snart maatte forlade . . . Gerners Øje hænger længe, omhedsfuld, veemodig paa hans Hiertes Yndlinge. Endelig brydes den høitidelige Taushed. Han lægger deres Hænder i hinanden, slutter dem i sin næsten kraftesløse Haand, betragter dem endnu nogle Øjeblikke, og siger: „For Medborgernes, for Eders egen, for min, Eders døende Vens Skyld! Aldrig sønderrives det elskværdige Enigheds Baand, der forbinder Eder. Herpaa tier han . . . og Gerner, Mennesket, Borgeren, Soekrigeren, Fødelandets Ven er — ikke mere . . .

* * *

Uddrag af Tale, holdt af **K. L. Rahbek** den 28de Marts 1788 i Selskabet for Efterslægten.

„. . . Dog Du behøver ikke vort Vidnesbyrd, Du har skabt Dig selv dine Vidner. Fem og tyve Krigsskibe og Fregatter, som bramme paa Dannemarks Strømme, en utallig Mængde andre Skibe, Fartøier, Maskiner og Indretninger, disse skulle forkynde den skjønsomme Fremtid, hvad Danmark eied i Gerner. Hans Roes er udstrakt som det beseilede Hav: dets Bølger have baaret hans Værk og hans Priis til de fremmede Kyster. Var det mig givet med Philosophiens Fakkel at gjennemvandre Historiens Mørke og opsøge Skibbyggerkonsten fra dens spædeste Barndom . . . og indtil vore Dages dybt udtænkte Søekrigerkonst . . . Var dette mig givet, i hvilket herligt Lys kunde jeg da ikke fremstille den ypperlige Skibbygger: jeg kunde vise ham som den Mand, der ved sin Passer og Pen kan befæste, rokke og omstøde Troner, afgjøre tilkommende Søetoges Udfald, bestemme fierne Dages Skiebne og flette maaskee ufødde Sehesteder og Jueler deres Laurbærkrands . . . Jeg kunde lade Saxo og Snorre, Hvidtfeld og Holberg vidne for mig, at Dannemarks Vælde var altid liig Søemagtens Tilstand . . . og fremviist hvad Mand den store Skibbygger var, og var for vort Danmark, da skulde jeg afbilde Gerner: I skulde see, hvordan Konstens inderste Londomme laae aabne for ham, hvordan han saae, hvad Forgjængerne kun havde skimtet: og I skulde erkjende Manden i ham . . Hvert af hans Skibe var skiønt . . . Snart standser Blikket studsende paa den Mængde mindre Fartøier han bygte til Statens Tje-

neste; men drages atter derfra for at beundre den Mand, der mellem alle sine mange Pligtarbeider fandt Tiid til vore Compagniers og Handelshuses Tjeneste at bygge 107 Coffardieskibe. Nu hviler det forundret paa hans øvrige Arbejder i hans Embeders forskjellige Grene og i disse mangfoldige Commissioner, i hvilke han sad og aldrig var uvirksom. Nu gjennemløber det alle Vindskibelighedens forskjellige Mærker, og finder allevegne Spor af Gerners veldædige Fliid. . . . Tiden bliver for kort, hvis jeg blot vilde opregne og sammendynge alle de Velgjerninger, Danmark skylder denne eneste Mand. Skal Kiel have et Værft er Gerner tilrede opmaaler, undersøger og forfærdiger Planen dertil. Kræver vor Kongestad en ny Befæstning, da er Gerner med blandt de ypperlige Mænd, som dette Arbeide overdrages, og disse betroe igjen Opsynet med Udførelsen i hans Haand . . . Det vilde være ubegribeligt, naar man ikke betænkte den besynderlige Lethed og Klarhed, hvormed denne store Mand arbeidede, og dernæst den utroelige Virksomhed . . . Nødvendigt vil det være for Eftertiden, at sige bestemt, at alt dette var een Mands Værk, paa det de ikke skulde troe, der vare flere Gernere . . . Han var stedse betænkt paa at hjælpe . . . Man kan ikke for ofte gjentage hans ædle Ord: Velsignelsen gaaer fra Etaten, naar Matrosen behandles ilde. Med indre Medynk saae han paa disse sine Medborgeres møisomme og usunde Trældom i Dokken . . . han hvilede ikke før han havde opfundet, og formet og fuldbragt hiint berømte Pompeværk . . . Dette Værk vandt Gerner det store Navn af Danmarks Archimed . . . Med samme Aand og samme Hjerte foretog han sig og at forbedre Muddermaskinernes Indretning: ogsaa her fremmede han den tredobbelte Fordel at spare Mennesker, Tid og Bekostning . . . Landhuusholdningsselskabet havde kun faa Maaneder eiet ham, førend det gav ham Sted blandt de værdige Mænd, hvilke det overdrog sin Lovgivning; erkjendtlig for den Nidkierhed, han udviste her, overgav det siden bestandig en særdeles vigtig Del af sin Bestyrelse og sine Bestræbelsers Fremme i hans prøvede Hænder . . . I Værkstedet og i Studerestuen var han den samme sieldne virksomme og kyndige Mand, for hvem intet var for lidet, thi intet var ham for stort . . . Hvo kjender ikke disse herlige Sange, som han besørgede og bekostede samlede, trykte og uddelte blandt vore danske Søemænd? . . . jeg kan kun ærligen søge og frimodigen tale Sandhed, og det skal jeg gjøre fremdeles . . . og vidner dette for dig og for ham — saaledes, som jeg har talt den i Dag.

* * *

Uddrag af en *Forelæsning i Form af en Tale* holden for de Kongelige Soe Cadetter ved **Thomas Thaarup** Lærer i de historiske og philosophiske Videnskaber ved Soe Academiet.

. . . „Paa denne hans Gavmildhed behøver jeg ikke at fremlægge Beviser: tale ei Danmarks Søkrigere med Henrykkelse om hans Skibe? det trygge Værn mod Storm og Bølger i de mueligste Beqvemmeligheder, som disse tilbyde, dertil har en stor Deel af Eder været Vidner. Hvo seer Indretningen i Dokken, denne Velgjerning endog for de ufødte Slægter, uden at velsigne dens Opfinder for hvert et grublende Øieblik, han anvendte paa denne Trældoms Lettelse . . .“

Philosophen Rothe bød os at spørge Historien, hvo Gerner var og Suhm, Danmarks sanddrue og vise Historieskriver svarede:

Henrik Gerner var en ypperlig Mand, stor i Videnskab, større i Dyd, Oprigtighed og Ædelmodighed. Prydet med hver Dyd, ikke hengiven til nogen Last, ædelmodig foragtede han de Underfundigheder, hvormed man tilsniger sig Venner og Velyndere; thi han kjendte sit Værd; han elskede Fædrelandet over Alt!

Saa taler Historien — det er et kort Begreb om de Dyder, som gjør Manden stor paa Jorden og vis om Himmelen.

* * *

Brudstykker af »Visen om Herr Henrik« skreven af den senere saa bekjendte udmærkede Chef for Sokadet-Korpset Contreadmiral **H. C. Sneedorff**. Visen har til Overskrift: »Visen om Herr Henrik, hvorlunde han friede Rigets Stridsmænd fra en svar Trælddom, de havde udstaaet i mange Aar, med at skaffe Vandet ud af Skioldungens Flyhavn, hver Gang en af Stridssnekkerne skulde flyes derinde, ved en kunstig Molle, han byggede, der med otte Ros i eet Døgn gjorde det samme, som femhundrede Stridsmænd fordum havde gjort i trende. Kjobenhavn 1784.«

Herr Henrik han sidder saa tankefuld,
Hans Hoved til Jorden mon hælde.
Det giør ham Siælen saa sorrigfuld,
At Skioldungens Stridsmænd mon trælle.
Nu snurre de Guldhjul for Gangernes Skrid,
Nu bruges kun Skioldungens Stridsmænd til Strid.
Hil være Herr Henrik!

Herr Henrik han stander i hviden Sand,
Der maler han Streger saa mange,
Baade krumme og krused som Møllevand,
Baade rette og korte og lange.
Nu snurre de Guldhjul . . . .

Han kalder paa Tømmermand, kalder paa Smed,
Han viser dem Stregerne fine,
De sige: Herr Henrik! hvorfore den Sveed?
Han svarer: for Brødrene mine.
Nu snurre de Guldhjul . . . .

Han talte de Tømmermænd Øxehug til,
Vog Slaget af Smedenes Hammer,
I tumle nu flux Eders Jern i Ild,
Og flække Eders Egestammer.
Nu snurre de Guldhjul . . . .

Det var Herr Henrik, han blev saa let
I Sindet, saa vel tilmode,
Af alle de Stykker gjorde han eet,
Og flux stander Møllen paafode.
Nu snurre de Guldhjul . . . .

Det undrer hver Mand, som tænker derpaa,
At nu i et Døgn til Ende
Kan to Gange fire Ros mere formaae,
End fem hundred Mand udi trende.
Nu snurre de Guldhjul . . . .

Nu stander den Mølle i Kongens Flyhavn,
Nu træller ej Skioldungens Helte,
Men Møllen skal sjunge Herr Henriks Navn
Saalænge Skioldungen har Helte.
Nu snurre de Guldhjul for Gangerens Skrid.
Nu bruges kun Skioldungens Stridsmænd til Strid.
Hil være Herr Henrik!

Uddrag af Skrivelser m. m.

vedrørende

Henrik Gerner.

Disse Skrivelser ere dels fundne i Marine-Ministeriets Arkiv dels andre Steder.

1773.

Januar 25. Kongelig Kommissorium til en Kommission, i hvilken Gerner er Medlem. Kommissionen skal gjøre Indstilling om Forandringer i Reglementet af 1750 for de forskjellige Calibre Skibe samt Takkelads, Inventar, Reserva og endvidere Eqvipering og Udredning.

1747.

August 19. Pro Memoria. »Forklaring om hvorledes Slotter, Kirker, Magaziner, Krudt Taarne og alle andre Bygninger kan befries fra Lynildens Skade og Brand efter Hs. Excellence Herr Admiral Rømelings Befaling opsat af Capt. Lieut. og Fabrik Mester Gerner.«

»Gerner udarbeidede, efter det Kongelige Commercecollegies Anmodning, en Afhandling om Aarsagerne til Skibbyggeriets Kostbarhed, især i Kiøbenhavn, frem for udenlands, om Landets Tab ved fremmede Skibes Indførsel, om det indenlandske Skibbyggeries Fremhielpning ved forbedret Arbeide og Arbeidsmaade, og om en Skibbygger-Skoles Opretning efter rigtig Plan. Blandt andre meget vigtige Ting seer man der ved Beregninger og møisommeligen samlede Efterretninger oplyst:

a) At Danmark den Tid byggede sine Skibe 19½ Procent dyrere end Sverrig, deels fordi Tømmeret her var dyrere, deels fordi Arbeidslønnen her var høiere, men at Fasthed i Bygning her kunde give de i Danmark bygte Skibe meer Tryghed i Farten.

b) At i de sidste 12 Aar var paa Verfterne i Kiøbenhavn bygget nye Skibe til 2187½ Commercelæster, hvorimod dertil var indført i bemeldte 12 Aar udenrigs byggede Skibe til 2214½ Commercelæster, hvorved var udgaaet af Landet 199260 Rdr., Læsten kun beregnet til 90 Rdr., af hvilken Sum, naar Skibene vare blevne bygte her i Landet, og det sværeste Tømmer her fældet, kunde være tilbageholdt 85 til 90 Procent, og ifald dette Tømmer skulde være indført, 55 à 70 Procent, hvoraf 24 Rdr. à Læst i det mindste kunde ansees som Arbeidslon.

c) At af alle de Skibe, som i 1774 fore for Kiøbenhavnske Rederes Regning, vare 89 af 4955½ Commercelæster byggede paa indenlandske Verfter, og omtrent lige saa mange, nemlig 84 af 4732 Commercelæster, bygte paa fremmede Verfter, fra hvilken Fortegnelse, sammenlignet med foranførte Beregning, altsaa kunde sluttes videre.

d) At det følgelig vilde være en væsentlig Fordeel for Landet, dets Tømmermænd og andre Haandværker, at dets Skibe bygtes i Landet selv, og endnu en Fordeel meer i mulige Krigstider, naar de Skibe, der bygtes, i det mindste for lang udenrigs Fart indrettedes til at føre Kanoner, for da deels at have noget Forsvar hos sig selv, deels at kunne væbnes til Caperskibe, hvilket efter visse for disse Lande locale og relative Omstændigheder, som han forklarede, maatte blive meget nyttigt, ligesom den modsatte Skade af Erfaringer fra forrige Krigstider var noksom bekiendt. Kundskab om begge Deele havde allerede forlængst foranlediget Sverrig til at indrette sine største udenrigs Coffardiefarer til Armatur.«

»Den Konst«, siger han, »at bygge et Skib efter Tegning, og at bygge tvende Skibe hinanden lige, er kun lidet bekiendt i disse Lande, undtagen her i Kiøbenhavn, hvor de fleste af Byens Skibbygmestere have været fra Ungdommen paa Kongens Verfter.

Det er formedelst den Konstes Mangel, at Skibe ere dybere i Kimmingen paa den ene Side end paa anden, at de seile bedre over en Boug end over den anden, at for en og samme Mand, som bygger tvende Skibe efter sine Tanker lige hinanden bliver den eene en meget god Seilere, lystrer vel sit Roer, og fører længe Seil, den anden derimod slet i alle sine Qvaliteter.«

»For at det kan læres saavel at bygge efter en Tegning, som og at domme nogenledes om et Skibs Egenskaber efter Tegningen, tilbyder jeg mig, om det høie Admiralitets- og Commissariats-Collegium vil tillade, her i Byen at holde offentlig Forelæsning og Information for dem, som agter at opofre sig for Skibbyggeriet, hvor jeg vil læse:

1) Over den simple Geometrie og Trigonometrie, med Anvendelse af at finde et Skibs cubiske Indhold, egen Tyngsel og Seilenes qvadratiske Indhold.

2) Over den høiere Geometrie, Algebra og krumme Linier i Almindelighed, med Anvendelse af at nedlægge alle Planer og Sectioner af Legemer, som indesluttes af krumme Flader, hvor Grunden skal blive viist til Skibstegningers Afslagning, kantede Speil og Spanters Nedlægning, samt Marlernes Optagning.

3) Over de første Grunde af Mechaniken, Hydrostatiken, Hydrauliken og Pneumatiken med Anvendelse i Særdeleshed:

1) Paa Kræfterne, som kan udøves ved Spil, Tallier og Gier; hvilket er got at vide ved et Verft, for ei at giøre unyttig Bekostning, ved Speile, Stævne, og Spanters Reisning, Masters Indsætning, siunkne Skibes og Ladningers Optagning o. s. v.

2) Paa Træesorternes absolute og relative Styrke, samt Metallernes og Touværkets Styrke, hvilken Theorie med Forsøg baner dog nogenledes en Vei til ikke at falde i Urimelighed og for stor Bekostning ved Tømmers og Jerns Førligheds Bestemmelse udi mechaniske Arbeider.

3) Paa Bedingers og Bolværkers Slagning, Forbinding og nødvendige Styrke.

4) Paa Rambukkes, Muddermaskiners, Donkrafters og Pompers Virkning, samt deres adskillige og beste Bygningsmaade.

5) Paa Skibes Bevægelser og de indehavende Vægters Virkning paa Skibets Sider, og derefter at handle om Skibets Forbinding i Almindelighed.

6) Paa Vandets Modstand imod et Skib, Rorets og Aarernes Virkning, samt Vindens udi Seilene, og disse deres Skabning.

Foruden disse Forelæsninger skal Skolarerne blive øvede udi geometriske Værkstykkers Opløsning, Skibsberegninger og Overslag, Planers og Sectioners Nedlægning, Durksnitters og Planers Forfærdigelse, samt Skibstegningers Opmaaling og Afslagning.

Dem imellem Skolarerne, som skulde have Lyst til at gaa videre i at lære at forfærdige Skibs-Sidetegninger og Spanteridser, samt at domme ved Calcul om dets Egenskaber, vil jeg ligeledes undervise, naar de dertil have opnaaet den forud nødvendige Kundskab, og findes dertil beqvemme.«

1775.

Maj 14. Admiralitets og Kommissariats-Kollegiet til Gerner om Ventilatorer paa Sø-Kvæsthusets Lemme- og Syge-Stuer.

Maj 27. Holmens Chef til Konstruktions-Kommisionen: Ordre til »at tage Gerners Forslag til Lynilds Veyleedere og Afvisere fra Soe Etatens Krud-Taarne i Betragtning«.

Juni 16. Konstruktions-Kommissionen (Gerners Underskrift mangler) til Holmens Chef. Kommissionen indgaar paa Gerners Forslag med nogle smaa Forandringer.

»Vi kunde derfor ikke andet end hoyligen biefalde og glæde os ved, at Hr. Capt. Lieutn. Gerner har ladet sig, saa snart muligt, være angelegen ikke alleene at gjore disse ind og uudenlands temmelig nye Opdagelser hos os bekjendte, men og at foreslaae beskytted imod Lynildens farlige Anfald efter de nyeste Electriske Principer Soe Etatens Krud-Taarne og med dem baade Floden, Hoved Staden og dens Indbyggere.«

Gerners Forslag indeholder detailleret Overslag over Bekostningen ved Lynilds-Vejledere ved Sø-Etatens Krudt-Taarne.

1776.

April 10. Gerner til Direktionen for det Asiatiske Kompagni om Skruer til at sammenpakke Kattun-Baller.

August 6. Gerner til Holmens Chef. Svar paa Foresporgsel om Anvendelsen af en i Wien opfunden Træ-Smørelse til Konservation af Træet i Skibene. Gerner henviser til den af Konstruktions-Kommissionen under 1ste April indgivne Betænkning, ifolge hvilken Forsog i det store maa gjores.

December 31. Kongelig Resolution saalydende: »Ligesom Vi allernaadigst approbere Indholden af det Os refererte Udkast til Fundationen for den i Vores Residence Kiobenhavn oprettede Skibs-Constructionsskole, som Vores Fabrikmester Soecapitain Gerner haver indleveret til Vores Commercecollegium; saa udnævner og beskikker vi tillige hermed allernaadigst bemeldte Vores Soecapitain Henrik Gerner til Hovedlærer og Lector ved denne Constructionsskole med 300 Rdr. aarlig Gage, som han, i Betragtning af de ved Skibbygningsforordningen og dertil henhorende Sager forfattede Betænkninger og Forslag, skal nyde fra 1 Jan. h. a.; hvorhos Vi tillige meddeele Capitain Gerner allernaadigst Tilladelse, som Lector ved den oprettede Skibs-Constructionsskole at holde offentlige Forelæsninger for alle og enhver over Mechaniken og andre Dele af Mathematiken, samt Physik, saa at han efter dette Vores allernaadigste Tilsagn frit kan forsyne sig med alle til saadanne Forelæsninger behovende Instrumenter.«

1777.

Januar 6. Kongeligt Kommissorium til Vice Admiral Fontenay, fire andre Mænd og Gerner om at sammentræde i Defensions-Kommissionen for Rheden og Residence-Staden Kjobenhavn.

Februar 18. Pro Memoria. Fra General Land-Oeconomi- og Commerce-Collegio til Gerner ..... »Det Vaanings Huus med behøvende Indretninger til den her oprettende Skibs Constructions Skole, hvortil Hr. Capitainen har meddelt Collegio Ridser og Tegninger, troer man beqvemmeligen at kunne opføre paa den saa kaldte Bagges Plads ud til Toldbod Gaden og derved liggende Hauge, som er Qvæsthuset tilhørende. Da man nu idag har tilskrevet Stadsbygmester Rosenberg at ville besee Pladsen, hvorvidt den dertil kan bruges, samt overlægge med Dem, hvorledes de behøvende Bygninger paa den mest oeconomiske og sparsommeligste Maade kunne opføres og indrettes, har man ikke villet undlade herom at meddele Dem fornøden Underretning, for behageligen nærmere at aftale med Stadsbygmesteren, hvad der i den Henseende bliver at iagttage.«

August 24. Ifølge det Kongelige Finans-Kollegiums Skrivelse af 17de Januar ere store og omfattende Forsøg anstillede med Korn-Tørrings Maskiner »og fandtes Gerners Maskine den bedste og mener han, Gerner, at en Tønde Rug kan tørres for $2^1/_2$ ß og en Tønde Hvede for 3 ß.«

Oktober 17. Gerner udfærdiger Instrux for Fabriks-Skriveren.

1779.

Januar 27. Fra Vestindisk Guineiske Rente- og General Told-Kammer til Gerner. Forespørgsel om han vil paatage sig Opsynet med og Bestyrelsen af Opmudring, hvor lang Tid den vil optage, om Mandskab kan skaffes ved Gerners Foranstaltning, og hvor stor Godtgjørelsen for Slitage og Redskaber omtrent vil blive.

Februar 5. Gerner til Holmens Chef. Angaaende faste Kobrygger i Fregatterne »Cronborg«, »Bornholm« og »Møen«, der skulle til Vestindien. Forslag om Tordenafledere til disse Skibe.

Februar 19. Gerner svarer Vestindisk G. R. og G. Told-Kammer udførligt. Han har selv optaget Kort og gjort Overslag over Udgiften. Han tilraader Fremgangsmaaden for hele Arbeidet.

Maj 6. Fra Vestindisk G. R. og G. Told-Kammer til Gerner. Ifølge Kongelig Resolution overdrages til Gerner Opmudringen til 12 Fod ved Grønlandske-Handels-Plads' Bolværker og ud til Sejldybet, samt Bygning af flere Pramme.

Maj 10. Fra Gerner til Vestindisk G. R. og G. Told-Kammer. Svar paa foregaaende, at »Arbeidet skal være igang i næste Uge.«

Juli 29. Gerner til Holmens Chef, at han har maattet bygge en Flaade for at pejle i Graven ved Christian 5tes Batteri for Krudt-Transporten, og at han derfor maa vente til September paa Gerners Betænkning om dette Løbs Benyttelse.

September 1. Gerner til Holmens Chef. Udforligt Svar efter egne Opmaalinger og Beregninger angaaende Krudtlobet.

November 15. Gerner til det Kgl. General Land-Oeconomie- og Commerce-Collegium. Svar paa Foresporgsel om Anlæg af en Knappemaskine samt Metal- Slibe- og Poler-Værker. Gerner paaviser Nodvendigheden af at benytte Vand som Drivkraft og ikke Heste.

1780.

Marts 6. Den samlede Konstruktions-Kommission giver Vedtegninger til Gerners udforlige Forslag af 1779 om Holmens Organisation og Skibbyggeriets Forbedring. Disse afgives ifølge Ordre fra den for So-Etaten nedsatte Kommission.

Gerners Forslag behandler udforlig og indtil de mindste Detailler alle Sporgsmaal, der angaa Skibenes Bygning og Konstruktion, Anlæg af en ny Dok til Fregatter, samt alle Installationer om Bord. Der findes deri følgende Udtalelser:

»Mit Forslag til at redde Mandskabet i et Skib, hvor Ilden har taget Overhaand, fra at springe i Luften og tillige give Mandskabet frisk Mod med samlede Kræfter at redde Skibet i Fald det var muligt, bestaar i følgende: At Krudt-Magazinet og Cardus-Kisten bliver udforet med sammenloddet Blye og forsynet med en Hane af 5 Tommers Aabning, hvis Stemmer rækker op i overste Kahyt, og hvor til Cheffen i Skibet haver alleene Noglen.« — Om ikke at udsætte Tommermænd af den faste Stok, naar de blive gamle, skriver han: »Hans Majestæt allernaadigst vilde antage sig de gamle udslæbte Mænd i Faste Stokken ved at lade dem forblive i 7de Classe; og at denne Classe for Fremtiden maatte faa 30 surnumeraire Nummere, hvorudi de gamle og svage Tommermænd kunne indsættes for Fremtiden . . . .«

Maj 29. Gerner til Ober Berg-Amtet i Kongsberg. Svar paa dets Begjæring om at fremsætte sine Tanker om, hvorledes Tovværket ved Solv-Værket kunde proves og Kontrakter derom indrettes. — I Svaret anfores, at det er bedst, at Kontrakten gjores meget skarp og Kontrollen ligesaa, hvorimod han for Solv-Værkets Vedkommende fraraader egne Prover som besværlige og ikke paalidelige.

Juni 28. Gerner til Holmens Chef. At Fregatten »Perlen« kunde desarmeres i 9 Dage, kjølhales i 3 Dage og klargjøres i 10 Dage, altsaa ialt i 22 Arbejdsdage.

Juli 16. En Regning fra Gamst. Det sees af denne, at efter Gerners Ordre har en Vestindie-Farer faaet en Torden-Afleder af Jern med forgyldt Spids, som koster 57 Rdl. 3 ß.

Ligeledes er efter Gerners Ordre leveret Torden-Afledere til det Kongelig oktroierede Asiatiske Kompagnis Skibe »Kongen af Danmark« og »Rigernes Ønske«, hver en, tilsammen for 104 Rdl. 4 ß, og endvidere en til Fregatten, der føres af Kaptain Herbst.

December 15. Beregning af Gerner over Bekostningen ved at sætte et 64-Kanoners Skib i Dok til Rengjøring. Han opgjør den til 646 Rdl. 94 ß, deri medregnet 20 Rdl. for Slitage paa Dokkens Pumper.

December 17. Overslag af Gerner over Bekostningen ved at kjølhale et 64-Kanoners Skib. Han opgjør den til 1970 Rdl. 21 ß; men med Tillæg af Slitage paa Blokke, Tovværk, Sejsinger, etc. til 2420 Rdl. 21 ß. Omkostningerne ved Forhudning af et 64-Kanoners Skib opgjør han til 4414 Rdl. 12 ß.

1781.

April 19. Gerner til »den gamle Grev Moltke«: Overslag over Bekostning af en Korntørrings-Maskine efter Gerners Opfindelse, hvorpaa kan tørres 80 Td. Rug i 8 à 9 Timer eller 80 Td. Hvede i 11 à 12 Timer. Bekostningen opgjøres til 1279 Rdl. 48 ß, heri medregnet Træets Værdi.

April 19. Gerner. Udførlige Beregninger over Opmudringen af Flaadens Leje og Omlægning af Flaadens Skibe. Disse havde hidtil ligget i Ost og Vest, men Gerner foreslaar at lade dem ligge i Nord og Syd. De herhen hørende Beregninger udgjøre en hel Pakke.

Juni 3. Admiralitets Collegio forlanger Karter optagne af Gerner over det grunde Vand ved Langebro, som Agent Applebye ansøger om.

1783.

Februar 26. Gerner sender Forslag til Holmens Chef om den nye Udpumpnings-Maskine til Dokken med 8 Heste, og dertil hørende 8 Tegninger.

Marts 28. Fra Kommissariats Kollegium til Depeche-Kontoret.

»Den Nytte og Fordeel, som de Bentinske Pomper have fremfor de ordinaire, er baade forhen og især afvigte Aar ved Holmens Chef bleven udførligen detailleret, hvilket ogsaa den Gang bevægede Collegium til ved allerunderdanigst Forestilling, at udvirke den Kongelige Resolution af 6te Novb. 1782 at 4 saadanne til Doquens liden Reservoirs bleve anskaffede, foruden at samme ere blevne adskiellige at de udgangne Skibe medgivne.

Og nu er Holmens Chef indkommen med det samme Tid omventilerede Forslag at anbringe et Pompe Værk af slige Pomper i Doquens store Reservoirs, bestaaende af 11 Stk. Kjæde Pomper, der føres af en Maskine, som drives af Heste, hvortil Fabrique Mesteren Comd. Capt. Gerner har forfærdiget 8 Stk. Tegninger, der af Constructions Commissionen ere gjennemgaaede og i det Heele befundne meget vel udført.

Det vigtige Oiemed der haves med dette Værks Indretning, som drives uden Menneske Kraft, er baade at gaae de mulige Vanskeligheder i Mode der under Doquens forestaaende Hoved Reparation kunne indfalde, og for altid at bespare de mange Menneskers Arbeide, som endog til de sædvanlige Pompninger udfordres.

Der kan som Holmens Chef anfører under bemeldte Doques Hoved Reparation indlobe saadanne Omstændigheder hvor det ordinaire Pompe Værk, naar Vandet overordentligen trængte ind og ikke fordeelagtigen kunde hindres, vilde være meget uskikket og utilstrækkelig, og 2, 3 à 400 Mand daglig udfordres, uden at vide for hvor lang Tid, til største Savn og Standsning for Holmens Arbeide, om de endog kunde tilveiebringes, i Betragtning af at en Mand kun i kort Tid kan udholde ved dette Arbeide. — Men saa betænkelig det end kunde være at udsætte sig for saadanne Tilfælde ved denne Docques foretagende Reparation, uden derimod at være bereedt paa tjenlige Hjælpe Midler, saa anfører Holmens Chef dog en endnu meget vigtigere Grund for dette Pompe Værks Antagelse, hentet fra saamange af Mandskabets beklagelige Død, der have fundet deres Helsot ved dette dem odieuse og for Mennesker altfor besværlige Arbeide.

Han skrider derpaa til Bekostningen, som i første Udlæg er anslagen til 10.000 rd. og i aarlig Vedligeholdelse til 200 rd. men formeener tillige, at denne større Udgift inden faa Aar igjen vil indvindes ved de mange Menneskers Arbeide, som herved for Fremtiden kan spares og til andet Arbeide anvendes, om Machinens Brug end aldrig ved Docquens oftberørte Reparation skulde udfordres, da Besparelsen derved aarlig udgjør 1325 rd. regnet imod Dagleien for det ved 9 Pompninger arbeidende Mandskab.

Collegium, som herom ved Holmens Chef udi alt er eenig, vil derfor ved allerunderdanigst Forestilling tilraade indbemeldte Pompe Værks Anbringelse i Docquens store Reservoirs, hvis Bekostning i følge Resolution af 6te Novb. 1782 extra forventes godtgjort. — Hvilket Depeche Contoiret herved til behageligst Efterretning communiceres.«

April 19. Til Hans Kgl. Hoihed Printz Friderich og samtlige Hoye Herrer udi den Kgl. Extra ordinaire Commission.

»Under 24 Marts 1779 har Hans Kgl. Majestæt allernaadigst anbefalet forrige Admiralitets og Commissariats Collegio at sørge for at de saa kaldede Pompes Royales, men især de Engelske Bentinske Kjæde Pomper der begge Dele bruges paa de Franske Krigs Skibe og tilskrives besynderlige Fordele fremfor de hos os brugelige, efter foregaaende behørig Undersøgning bleve bragte i Brug, i det mindste ved de ny Skibe . . . Og efter at Holmens Chef havde indberettet disse Pompers betydelige Fordeele frem for de hos os brugelige, og sammes store Nytte for Flaaden og Dokken. . . . er Forestilling indgaaet for Anbringelse i Dokken paa følgende Maade . . .

at udi Docquens store Reservoir anbringes et Pompe Værk af slige Pomper, bestaaende af 11 Kjæde Pomper, der føres af en Machine, som fordeelagtigen drives med Heste, til stor Soulagement for Mandskabet ved Docquens aarlige Udpompninger . . . vi kan ikke lade begynde dermed forinden sikker Udveye vides, for det første til de 10,000 rd. som Værkets Anskaffelse af Fabrique Mesteren omtrent er ansat til . . .«

Juni 3. Fra Kommissariats Kollegiet til Holmens Chef.

Under 2 April har Hans Kgl. Majestæt approberet Tegninger til det nye Pompe Værk i Docquen ..... og fornøden Anstalt føyet for de erfordrede 10,000 rd.....

Juli 9 og 13. Gerner til Holmens Chef om hvilken Smed, der skal have Arbejdet til de nye Pumper til Dokken. — . . . »da det vil blive hans Majestæt til Skade og mig til megen Bekymring, om Smeden Lange, der ingen Redskaber har til Jern Arbeide for Maskiner, kommer til at skal gjøre dette her omtalte Arbeide«.

Juli 10. Til Holmens Chef fra Kommissariats Kollegiet om Smede Arbeidet til Pompe Værket i Docquens store Reservoirs er med Smeden Lange oprettet Contract og ..... vil Admiralen drage Omsorg for at han faar Modellerne saa betids at Arbeidet i den bestemte Tid kan være færdigt.

Juli 22. Til Holmens Chef fra Kommissariats Kollegiet ».....Hr. Contre Admiralen vil altsaa behage, naar Smeden Niels Lange derom

melder sig. til ham at foranstalte udleveret de behovende Modeller, paa det der uden Forhaling kan blive lagt Haand paa dette vigtige og vidtløftige Arbeide«.

August 22. Til Holmens Chef fra Kommissariats Kollegiet.

»Da Smeden Lange og øvrige Vedkommende have frasagt sig Smede Arbeidet til Pompe Værket i Docquens store Reservoirs efter den derom under 10de passati oprettede Contract. saa kan nu dette Arbeide efter Gerners Forslag blive overdraget Smedene Gamst. Poulsen og Tim og ..... tillægge Gerner Ordre hvormeget. til hvilken Tid og Priis enhver Sort kan leveres .....

October 7. Konstruktions Kommissionen til Holmens Chef med Gerners 8 Tegninger til de ny Pomper til Dokken ..... »give vi os megen »Ere herved at svare at vi ikke vide nogen tjenlig Forandring derudi at gjøre.«

1784.

Marts. En Opgjørelse af Gerner over, hvad der er bygget paa Holmen i 1780. 81, 82 og 83, svarende til 64-Kanoners Skibe. Der er bygget 5 Orlogsskib, altsaa $1^{3}/_{10}$ Skib om Aaret. — I Aarene 1765, 66 og 67 blev der tilsammen bygget $3^{7}/_{10}$, altsaa kun $1^{1}/_{9}$ om Aaret. — I 1772 og 73 blev der tilsammen bygget $3^{1}/_{10}$ Skib, altsaa $1^{1}/_{2}$ om Aaret. Men i 1765—67 var der ingen Eskadre udkommanderet, medens der i 1780—83 var udkommanderet 26 Orlogsskibe og 27 Fregatter; ellers kunde der i disse 3 Aar have været bygget $^{1}/_{6}$ Skib mere om Aaret, altsaa paa $^{1}/_{12}$ nær lige saa meget som i Tidsrummet 1772—1773, hvilken var Augmentationens Tid.

Ifølge en Beregning anvendtes til de forskjellige Skibe følgende Antal Tømmermænd og Borere, nemlig til et 90-Kanoners Skib 83.890, til et 80-Kanoners Skib 71.253, til et 74-Kanon Skib 61.143, til et 64-Kanoners Skib 53,426 og til en 24-Kanoners Fregat 21,937 i en Dag.

Det fremhæves atter, at der i 1780—83 er bygget $^{1}/_{20}$ 64-Kanoners Skib mere end i 1765—67 og naar Udkommandoerne tages med i Betragtning kun $^{1}/_{12}$ mindre end i 1772—73, da Haandværker-Stokken var størst. — I 1770—71 blev der kun bygget Bombarderer. og disse Aar egne sig altsaa ikke til Sammenligning.

Maj 14. Gerner fremsender Tegninger til en Dunkraft, hvorefter der skal bygges 2 Stykker. De ledsages af Tilføjelser, der ere at foretage i Kontrakten om deres Bygning, saaledes som den er opsat af det Kgl. Sø Kommissariat. Tilføjelserne gaa ud paa en udførlig Angivelse

af Tømmerdimensionerne, at 3 Spil leveres, at Tegningen nøje følges, at de afslaas paa Holmen og at 4 habile Tømmermænd afgives til Bygningen imod Afkortning i den endelige Sum for deres Dagløn, Kost og Maanedspenge.

Juli 30. Admiralilets- og Kommissariats Kollegiet udfærdiger en Kontrakt med Agent Bodenhoff, hvorefter denne skal bygge de to Dunkrafte efter Gerners Tegninger. Det ses at alle de af Gerner gjorte Indstillinger ere tagne tilfølge. Han skal selv kontrollere Arbejdet og en af hans Skibbygmestre, Eskildsen Tønsberg, skal assistere ham. Bodenhoff skal i Betaling have 47,000 Rdl. for de to Dunkrafte, og Summen skal betales efterhaanden, som Gerner giver Attest for, at det tilsvarende Arbejde er udført.

August 7. Fra General Land-Oeconomie- og Commerce-Collegiet til Gerner, angaaende Korn Tørrings Maskinen. — Østersøiske Compagni »behøver Efterretninger og Oplysninger, som Hr. Commandøren alene er i Stand til at meddele, saa ønsker man og udbeder sig, at De ikke alene vil findes villig til foranførte Oplysningers Meddelelse, men endog med Deres bekjendte Mechaniske Kundskaber veilede og bidrage til Foretagendets Fremgang, hvortil De selv har givet Anledning, samt behageligen gaa til Haande med Iværksættelsen selv . . .«

Overslaget over Korntørrings Indretning for 400 Tønder i 24 Timer . . . ialt foruden Træ-Materialierne 4640 Rdl.

1785.

Februar 5. Fra Overførsteren i Hirschholm til Gerner. Ifølge Rente-Kammerets Skrivelse angaaende de Espe-Træer, der findes i Distriktet.

Marts 9. Fra Rentekammeret til Gerner, at han vil blive underrettet om, naar de af ham udseete Espe Træer i Søndermarken blive fællede, for at Gerner kan være nærværende og foranstalte Transporten af Træerne. Skrivelsen er underskreven af Rentekammerets tolv Medlemmer.

Juni 17. Kontrakt med Vognmand Jochum Larsen om at levere Heste til Docquens Udpompning i 3 Aar til Udgang 1787. Forinden den første Udpompning foretages, vil Gerner besørge et Værk til at vise Omgangene accurat.

August 2. Holmens Ekvipage-Kontor til Gerner. Der forlanges yderligere Tegning til 3 Skiot-Pramme, og til 2 andre Skiot-Pramme eller Defensions-Fartøier. »De 3 Skiot-Pramme skal bruges som flydende Batterier til Defension, deels paa Rheden, deels i Drogden og deels hist og her langs Kysten imellem Helsingoer og Kjøgebugt, og dernæst at kunde bruges i Tilfælde alt efter Omstændighederne.«

September 19. Gerner til Holmens Chef. Tegninger til Defensions Pramme fremsendes.

Oktober 6. Gerner til det Kgl. Rente-Kammer. Svar paa Begjæring om at tage under Overvejelse, hvorledes Indretningen til at ind- og udmaale Korn-Varer bedst kunde anvendes uden Hindring i Skibe. Svaret er begrundet med hans egne Forsøg.

1786.

En Skrivelse fra Begyndelsen af Aaret.

Fra Gerner. Efter »Deres Kongelige Høyheds allernaadigste Befaling« at sammenligne Hans Kgl. Majestæts Orlogs Flaade med den nye Svenske, om hvilken General Adjutant og Capitain Lieutenant Lovenørn efter sit Ophold har affattet Beretning: At foreslaa en Plan, hvorved her, til Rigernes Forsvar, kunde opnaaes en Orlogs Flaade af samme Styrke som den nye Svenske, da denne haver mere Artillerie Styrke end den nærværende Danske: At opgive, hvor lang Tid dertil i det mindste vilde forlobe, naar Folk og Penge ikke manglede: Og endelig hvor store Omkostningerne ongefæhrlig vilde blive, saavel til Planens Udforelse som Magasinernes Istandsættelse med videre didhorende, vedlægges allerunderdanigst følgende for Deres Kgl. Høyheds Fødder.«

»Kun de Danske 90 Kanon Skib (Christian VII) og 80 Kanon Skib (den Prægtige) ere lidt stærkere end de nye Svenske 64 Kanon Skibe. Det foreslaaes allerunderdanigst

1) At ingen 64 Kanon Skib bygges mere,
2) At de Orlogs Skibe, som i Fremtiden bygges bliver paa 74 Kanoner, armeret med 36 ℔di paa underste og 24 ℔di paa overste Batteri.
3) At de allerede byggede 74 Kanon Skibe, saavelsom de 70 Kanon Skibe armeres med 36 ℔di paa underste Batteri, hvorved Artillerie Styrken bliver 828 ℔ og 774 ℔ Kugler i et Lag af alle Kanoner.

Ved allernaadigst Bifald til og Befaling herom, vil den Danske Flaade, endog naar Bygnings Touren bliver den samme, kunde i Aaret 1789 levere 21 Skibe med ialt 15302 ℔ Kugler i et Lag fra 1 Side; medens den Svenske, 21 Skibe, kun har 15714 ℔ eller 412 ℔ mere lig [illegible].

Men bygges i Fremtiden saamange 74 Kanon Skibe, armeret med 36 $\overline{\text{H}}^{\text{di}}$ paa underste og 24 $\overline{\text{H}}^{\text{di}}$ paa øverste Batteri, at de 64 og 60 Kanon Skibe ikke bruges i Linie de Bataille, bestaaende af 21 Skibe, da faaer Flaaden Artillerie Styrke af 18146 $\overline{\text{H}}$ Kugler. Der skulde da bygges 9 Stk. 74 Kanon Skibe, og den Danske Flaade vilde i alle Tilfælde være den Svenske betydelig overlegen.«

Det foreslaaes at Fregatter, der bygges fremtidig, blive paa 40 Kanoner med 24 $\overline{\text{H}}^{\text{di}}$ paa Batteriet og 12 $\overline{\text{H}}^{\text{di}}$ paa Skandse og Bak.

»Nu i Begyndelsen af 1786 haves kun 1 Stk. 90, 1 Stk. 80, 4 Stk. 74, 6 Stk. 70, 5 Stk. 64 og 2 Stk. 60 Kanon Skib, og det maa erindres at der i 1789 altsaa kun haves 21 Skibe imod Svenskernes 21; men at disse have 10 i Reserve, medens vi ingen have. Desuden ere af de danske Skibe 3 mellem 32—35 Aar gamle og 5 mellem 37 og 39 Aar, altsaa en meget liden Flaade og overalt utilstrækkelig at modsætte den Svenske Flaades flere Skibe end den Danske. Altsaa maa der bygges hastigere og flere end to Skibe til 1789.

For at bringe Flaaden lige den Svenske maa der bygges 11 Skibe paa 74 Kanoner, saaledes at 3 aarligen kunne løbe af Stabelen og 3 blive tjenestedygtige, saa at et Skib kun var under Arbeide i 2 løbende Aar og Flaaden fik en aarlig Tilvæxt af 3 Skibe De 3 første Skibe kunde da (naar strax alle Forberedelser træffes) være tjenestefærdige i Slutning af 1788, og atter 3 i Slutning af 1789, o. s. v.«

Der vedlægges Tabeller over Bygninger og Reparationer fra 1786—92, samt Beregninger af Haandværkernes Forøgelse for at udføre Planen, og endelig Beregning over Udgifterne ved Forøgelsen i Bygning vilde ialt blive 5,405,756 rd. fra 1786—1792; endvidere til Bedingers Istandsættelse 120,000 rd., til Afhjælpning af Mangler til Udeqvipering. Foraad og Vare Gods 1,062,000, Haandværkere i Byen 340,000 og Haandværksstokken Forøgelse 632,572 rd. 27 ß, altsaa Summa Summarum 7,560,328 rd. 27 ß til den fulde Udførelse af den foreslaaede Plan.

Derefter følger en detailleret Oversigt over, hvorledes Arbejderne skulle udføres, hvilke Maierialer der hvert Aar skulle anskaffes o. s. v. Forslaget omfatter ialt flere Hundrede Sider foruden Tabeller, Oversigter og Beregninger.

Januar 19 Konstruktions-Kommissionens Betænkning over det af Gerner konstruerede Defensions-Skib. Endvidere findes Stibolts afvigende Mening om Planen.

Februar 4. Holmens Ekvipage-Contor til Gerner. Forlangende om at lave ny Tegninger og Overslag til et Defensionsskib efter Konstruktions-Kommissionens Forbedringer.

Februar 4. Holmens Ekvipage-Contor til General Adjutant Capt. E. W. Stibolt. »Da Gerners Tegning til 2 synkefri Defensions-Floder ikke fuldkommen opfylde Hensigten, som er at kunne sendes østlig paa Norge, og da i Constructions Commissionen Kammerherre Capt. A. H. Stibolt og General Adjutant Capt. E. W. Stibolt har tilkjendegivet deres Mening særskilt, saa vilde Capt. E. W. Stibolt forfatte Tegning og Overslag til et saadant Fartøi og tilstille mig samme.«

November 28. General Land-Oeconomie- og Commercie-Collegiet til Gerner. Forespørgsel om det er af Betydning at indkjøbe en Model til 10 Louis d'or) af en Maskine brugelig ved Bygninger under Vandet, som af den Kgl. Gesandt Kammerherre Wäechter forsikkres bruges i Tydskland med megen Fordeel.

1787.

Januar 6 Fra Gerner til Holmens Chef. Underdanigst Pro Memoria om en Forøgelse af Haandværkerstokken med 347 Mand, fordelt i 7 Klasser. — I 7de Klasse havde en Mand 8 ß om Dagen om Sommeren og 6 ß om Vinteren, hvilket med Tillæg af Kost, Mundering og Maanedspenge giver 20½ ß om Sommeren og 18½ ß om Vinteren, medens der i Byen med samme Dygtighed kan tjenes 2 ℔ 8 ß om Sommeren og 2 ℔ om Vinteren. — Der skulde ialt være 1419 Mand i Haandværkerstokken. — Endvidere skulde Forøgelsen omfatte 2 Under-Mestre og 17 Underofficerer, saa at der ialt skulde blive 77 Underofficerer, nemlig 33 Qvartermænd og 44 Formænd. Med 77 Underofficerer og 1419 Mand, vilde der omtrent blive 19 Mand pr. Underofficer, hvilket, da der arbeides mange forskjellige Steder ved Reparationer, er nødvendigt, naar Tab skal undgaas, da der ellers ikke kan være en Underofficer paa hvert Arbeidssted.

April 18. Gerner til Holmens Chef. »At det 80 Kanon Skib, som iaar bliver at opsætte paa Stablen, ikke kan bygges efter »Den Prægtiges« Tegning, da det skal føre 36 ℔di paa det underste Batteri istedet for 24 ℔di, og 24 ℔di paa øverste Batteri istedet for 18 ℔di. Dybgaaendet bør ikke gjøres over 20' 9" agter og 19' 6" for, og altsaa maa hele Skibet gjøres bredere og længere, da det ellers vil tabe i sine øvrige Qvaliteter. Hvad der gjælder »Den Prægtige« gjælder ogsaa Skibet efter Prindsesse Sophia Fredericias« Tegning, da de umulig kan føre 24 ℔di paa 2det Batteri, hvormod de nok kunne føre 36 ℔di paa underste Batteri, naar der samtidig gives dem mere Jernballast og mindre Steen. Der maa derfor til 74 Kanon Skibe, der skulle føre 36 ℔di og 24 ℔di

Kanoner ligeledes gjøres en ny Tegning. Forinden Kanonerne ere bestemte, kan hverken Dimensioner eller Tegninger til Skibene forfattes. I omtrent en Tid af 6 Uger skal jeg Commandeur Capt. og Fabrik Mester Gerner være med Tegningen til det 80 Kanon Skib saavidt færdig, at med Arbeidet kan begyndes.«

Af andre i Marineministeriets Arkiv forefundne Papirer vedrørende Henrik Gerner skal nævnes:

Tegning til Pompe Maskinen til Doquen og et Forslag til en ny Doque. — Beskrivelse over den af Gerner inventerede Korn Torrings Aptering. — Beskrivelse af et nyt Mynt Valse Værk. — Plan til Ventilatorer i Nyholms Hovedvagts Fængsler. — Plan til Skorstenenes Form i Bønderhuse. — Opgjørelse af Vægten af et ℔ Læder, vaadt og tørt. — Beskrivelse af en Spindemaskine. — Undersøgelse af Sprøjter og sammenlignende Forsøg. — Videnskabernes Selskab udsætter en Præmie for den fuldkomneste Indretning af Krog til Jordens Behandling og vælger Gerner ind i Bedømmelses Commissionen. — Maskine til at oprense fersk Vands Søer og frigjøre Bunden for Græs. — Indretning af Slamkister — Huus til Silke Spinderier. — Behandling af Sagen om Afskaffelse af Ross-Udbæring fra Holmen, med Opgjørelse af Godtgjørelse derfor. Sagens Behandling omfatter en tyk Bog. — Forhandlinger med det Kgl. General Land Oekonomi og Commerce Collegie om Blegeri og Spinderier i Lyngby. — Behandling af en stor Mængde Sager for Konstructions-Kommissionen, med Rettelser, Tilføjelser og Randbemærkninger af Gerner, hvoraf det tydeligt nok fremgaaer, i hvor høi Grad han har været den ledende Aand og Sjæl i Kommissionen.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BRIEF
DL
00 47124

184526

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 02 12 06 015 9